

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО,
НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На здобуття освітнього ступеня магістра
За спеціальністю 017 Фізична культура і спор,
Освітньою програмою «Спорт»

**на тему: «ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ТРЕНЕРА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»**

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Кузніциної Анастасії Олегівни

Наукові керівники:

Когут І. О., д.фіз.вих., проф.

Маринич В. Л., к.фіз.вих., доц.

Рецензент:

Єрмоменко О. А., к.фіз.вих., доц.

Рекомендовано до захисту на засіданні кафедри

(протокол № __ від __ 20 __ р.)

Завідувач кафедри: Матвеев С.Ф.

Кандидат педагогічних наук, професор

(підпис)

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ І СПОРТІ	11
1.1. Загальні підходи до впровадження інклюзивної освіти в Україні	11
1.2. Теоретичне підґрунтя організації занять з дітьми з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту	15
1.3. Основні характеристики неформальної освіти у фізичній культурі і спорті	16
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ..	20
2.1. Методи дослідження	20
2.1.1. Аналіз, синтез і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет	20
2.1.2. Аналогія та порівняння	21
2.1.3. Індукція та дедукція	21
2.1.4. Метод Мапи думок (асоціативної карти).....	22
2.1.5. Опитування.....	22
2.1.6. Синектики.....	23
2.2. Організація дослідження	24
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ТРЕНЕРА ДО РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ	27

3.1.	Основні можливості неформальної освіти для формування особистості тренера, спроможного працювати з особами з інвалідністю	27
3.2.	Аналіз резервів побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу в клубі з художньої гімнастики “AlfaSport”	31
3.3.	Особливості функціонування та потенціал платформи неформальної освіти “СПЕКТР” для сфери фізичної культури і спорту	34
	Висновки до розділу 3	41
	РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ЗАХОДІВ З НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ТРЕНЕРА ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	43
4.1.	Основні показники, що визначають готовність тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу ...	43
4.2.	Характеристика програми заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія в умовах сучасного спорту»	57
	Висновки до розділу 4	66
	АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	68
	ВИСНОВКИ	75
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
	ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми. Серед актуальних питань практичної частини дефініції спорт в Україні провідне місце займає проблема побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу, що досі залишається основною причиною недоступності для дітей з інвалідністю занять фізичною культурою і спортом. Нажаль, тенденція збільшення такої категорії дітей у сучасному світі зростає, на відмінну від кількості компетентних у цих питаннях тренерів.

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти дітей з інвалідністю в Україні є Конституція, закони «Про освіту», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Указ Президента України, що стосується заходів зі створення сприятливих умов для осіб з обмеженими фізичними можливостями (від 01.06.2005 р). З 2017 р. впроваджується Закон "Про інклюзивну освіту". Цим законом закріплюється право на освіту осіб з інвалідністю і надається їм можливість здобувати освіту в усіх закладах середньої та вищої освіти.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема здобуття освіти дітьми з інвалідністю перебуває в центрі уваги багатьох науковців: С. Єфімової, С. Королюка, Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, А. Колупаєвої та зумовлює необхідність її подальшої розробки [1; 2]. Зокрема, у навчально-методичному посібнику для керівників загальноосвітніх навчальних закладів «Інклюзивна школа: особливості організації та управління» Колупаєва А. А., Софій Н. З. та Найда Ю. М розглядають питання інклюзивної освіти в педагогіці і практиці діяльності школи та стверджують, що тематика досліджень цієї галузі є актуальною і необхідною в умовах сучасності. Натомість у праці С. Єфімової та С. Королюка «Лідерство та інклюзивна освіта» у розділі критичний аналіз ставлення керівника до інклюзії можемо побачити висвітлену важливість розвитку здатності до критичного перегляду власних уявлень, щодо інклюзії

та їхнього впливу на професійну практичну діяльність. Паралельно з цим у навчально-методичному посібнику «Асистент учителя в інклюзивному класі», авторами якого є Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук та Ю. М. Найда, виокремлюємо для нашої роботи необхідну інформацію, що стосується особливості організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі. Саме там чітко прописується важливість в організації інклюзивного освітнього процесу – асистента. Саме це полягло в основу вадливості залучення до тренувального процесу особи, яка б супроводжувала дітей з особливими потребами та мала необхідні знання та навички на рівні з тренером.

Враховуючи, що фізична культура і спорт – це та галузь, де тренери через освітній процес безпосередньо залучені до процесів становлення особистості, яка має отримувати окрім спортивної освіти й всебічний гармонійний розвиток дитини з урахуванням індивідуальних, психологічних та фізичних особливостей, отже, спортивні клуби, спортивні організації та комунальні заклади теж мають враховувати цей аспект у своїй діяльності.

Проблема впровадження інклюзивного підходу в організацію та проведення навчально-тренувальних занять являє собою додаткову можливість розвитку і соціалізації дітей з інвалідністю [3]. Разом з тим, однією з основних проблем інклюзивних навчально-тренувальних занять є відсутність адаптованих програм, розроблених технологій, організації і проведення занять з дітьми, які мають інвалідність, разом з їх практично здоровими однолітками. Зокрема, якщо в новій українській школі (НУШ) запроваджують посади тьютерів та фасилітаторів, то в системі спорту це не передбачено. Отже, тренер має за необхідне шукати шляхи вдосконалення та здобуття нових навичок в сфері впровадження інклюзивної освіти в звичайний тренувальний процес самостійно.

Водночас потреба у «гнучких навичках» (soft skills) в сфері інклюзивної освіти, що найчастіше формуються у неформальній освіті, наскрізно прослідковується у діяльності всіх стейкхолдерів навчально-

тренувального процесу: роботодавців, здобувачів середньої та вищої освіти таких спеціальностей як: 017 Фізична культура і спорт, 014 Фізичне виховання та 024 Хореографія; педагогів, тренерів спеціалістів з розробки методологічних рекомендацій для проведення тренувань з різних видів спорту, що й актуалізує проведення досліджень щодо визначення шляхів формування готовності тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 1.7. «Організаційно-методичні основи розвитку адаптивного спорту» (номер державної реєстрації 0116U001613) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4. «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – формування готовності тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу шляхом розробки, теоретичного обґрунтування та впровадження програми заходів з неформальної освіти.

Завдання дослідження:

1. Дослідити базові положення організації інклюзивного навчально-тренувального процесу та ключові ознаки неформальної освіти у фізичній культурі і спорті.

2. Визначити основні принципи та можливості неформальної освіти для формування особистості тренера, спроможного працювати з особами з інвалідністю.

3. З'ясувати основні чинники, що визначають готовність тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу.

4. Розробити та перевірити ефективність програми заходів з неформальної освіти задля формування готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Об'єкт дослідження – неформальна освіта як засіб формування готовності тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Предмет дослідження – складові програми заходів з неформальної освіти задля формування готовності тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Методи дослідження:

1. Аналіз, синтез та узагальнення спеціальної наукової та науково-методичної літератури дозволив визначити місце проблеми впровадження інклюзивного тренувального процесу в спортивних клубах, ДЮСШ та інших спортивних об'єднаннях, а також місце неформальної освіти в процесі реалізації заходів, спрямованих на обговорення даної проблеми.

2. Порівняння та аналогія сприяли виявленню спільних та відмінних рис отримання знань шляхом неформальної та формальної освіти/побудови інклюзивного тренувального процесу та звичайного.

3. Індукція дала змогу підготувати ґрунт для висування припущень про причину досліджуваних в роботі явищ, а дедукція, теоретично обґрунтовуючи отримані індуктивним шляхом висновки, зменшила їхній гіпотетичний характер і перетворює в достовірне знання

4. Метод Мапи думок (асоціативної карти) був використаний у роботі задля створення візуалізації усіх заходів у рамках роботи (тренінги/зустрічі/форуми) та встановленню логічності порядку викладання тем.

5. Бесіди були проведені з тренерами, абітурієнтами та студентами галузі фізичної культури та спорту під час безпосередніх івентів з

неформальної освіти в рамках роботи. Зворотній зв'язок у вигляді бесід допоміг попередньо дізнатися про ставлення кожної з груп до тематики тренінгів та позиції, щодо вирішення проблем, які підіймалися на них. Анкетування проводилося в кінці кожного заходу серед учасників для отримання інформації, щодо задоволеності івентом, вибору тем та матеріалу, що був наповненням тренінгу/лекції. Експертне опитування проведене серед дипломованих тренерів різних видів спорту міста Маріуполя, керівних органів Управління молоді та спорту міста, директорів спортивних клубів з різних видів спорту дозволило визначити основні групи проблем, що впливають на процес включення інклюзивного тренувального процесу в звичайний методами та формами неформальної освіти.

6. Під час застосування синектичного методу у дослідженні ми повністю контролювали хід процесу, постійно втручаючись у дискусію між групами по 5-7 учасників івенту з неформальної освіти. Тим самим абстрагувалися від усіх факторів впливу на нашу проблему та шукали нові шляхи її вирішення. Безпосередньо – пошук нових шляхів включення інклюзивного тренувального процесу в звичайний.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше:

- розроблено програми заходів з неформальної освіти задля формування готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу;
- з'ясовано основні чинники, що визначають готовність тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу;
- визначено основні принципи та можливості неформальної освіти для формування особистості тренера, спроможного працювати з особами з інвалідністю;
- набуло подальшого розвитку питання впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу в державних та приватних спортивних закладах України;

- доповнено дані про організацію інклюзивного навчально-тренувального процесу та ключові ознаки неформальної освіти у фізичній культурі і спорті.

Практичне значення одержаних результатів проведеного дослідження полягає у розробці та впровадженні у практичній діяльності з підготовки спортсменів інклюзивного підходу організації навчально-тренувального процесу шляхом застосування засобів неформальної освіти через діяльність платформи «СПЕКТР». Вона має на меті розвивати особистість тренера та молоді загалом, стимулювати їх до прояву проактивної життєвої позиції, поєднання форм неформальної освіти з формальною, створювати власні бізнес-проекти в спорті, застосовувати сучасні методи залучення інвестицій до них та вправно оперувати знаннями та навичками щодо інклюзивної освіти, виходячи з сучасних тенденцій та вимог розвитку даного напрямку в світі. Концепція роботи платформи неформальної освіти «СПЕКТР» та створення програми заходів з неформальної освіти задля формування готовності тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу можуть бути використані в практиці роботи закладів вищої освіти, громадських організацій, спортивних клубів, ДЮСШ та організацій, що співпрацюють з молоддю в сфері фізичної культури і спорту.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження доповідались на конференціях: «Інноваційні трансформації освітнього простору: зміст, напрям і технології реалізації» (2018 р.), «Наукові дискусії кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання» (2018, 2019). Матеріали досліджень опубліковані у збірнику тез доповідей студентів факультету фізичного виховання НУ«ЧК» імені Т.Г. Шевченка «Наукові дискусії кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання», 2019 р. Результати досліджень впроваджені в практику роботи спортивного клубу з художньої гімнастики «AlfaSport», автором особисто започатковано платформу неформальної освіти «СПЕКТР», організовано та проведено програму заходів з інклюзивної освіти засобами неформальної освіти задля

готовності тренера до інклюзивного навчально-тренувального процесу «Інклюзія в умовах сучасного спорту» (20 учасників-тренерів та молодих спеціалістів) та 10 тренінгів з особистісного розвитку молоді та тренерів (загалом взяли участь 250 молодих людей):

- Прокрастинація та шляхи її подолання;
- Планування цілей на майбутній рік;
- Будуємо модель потреб підсвідомості;
- Перегляд та обговорення фільму на тематику всесвітнього студентського руху;
- Всеукраїнський форум «Змінотворці 2.0»;
- Проекти в сфері спорту - поєднання двох понять;
- Інклюзивна освіта у спорті - досвід тренерів та фахівців;
- «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту» - навчання з практикою.

Структура й обсяг роботи. Магістерську роботу викладено на 96 сторінках. Робота складається зі змісту, вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Усього використано 56 джерел наукової та спеціалізованої літератури. Робота ілюстрована 3 таблицями й 17 рисунками.

РОЗДІЛ 1

БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ І СПОРТІ

1.1. Загальні підходи до впровадження інклюзивної освіти в Україні

Розвиток сучасного суспільства України та процеси інтеграції в європейську спільноту ставлять актуальне питання щодо забезпечення соціального захисту громадян країни, а саме тих, хто потребує його найбільше - діти з інвалідністю. Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана з тим, що кількість дітей, які потребують корекційного навчання, постійно зростає. На сьогодні дітей, які потребують такої форми навчання, а саме корекції фізичного, сенсорного та розумового розвитку понад 1 млн [8].

Інклюзивне навчання характеризується потребами дітей, підлітків та усіх, хто бажає здобувати освіту, долучатися до процесів навчання, культурних заходів і життя громади. Це процес, який дозволяє здобувати освіту людям з особливими освітніми потребами та навчатися в загальному освітньому середовищі, що стає альтернативою інтернатній системі. Саме за такою формою вони утримуються та навчаються окремо від майже здорових дітей або за індивідуальними графіками [11].

Проте, питання інклюзії варто досліджувати не тільки у формі створення доступного освітнього середовища для дітей з інвалідністю. Інклюзивна освіта в широкому сенсі полягає у створенні рівних можливостей для всіх дітей в Україні. Жоден з них не має відчувати у колективі себе не таким, як інші і це найважливіше завдання інклюзії [7].

Згідно зі ст. 53 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної,

вищої та післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [9].

Отримавши у спадок від колишнього Радянського Союзу систему спеціальної освіти, держава продовжувала навчання дітей з інвалідністю у спеціальних навчальних закладах, тим самим посилювала їх сегрегацію, що позбавляло дітей можливостей перебувати в оточенні з майже здоровими дітьми [13].

Відомо, що проблеми з соціалізацією діти з інвалідністю виникають у тих, хто закінчує інтернати чи навчаються вдома. Нерідко вони не впевнені в собі та своїх вчинках, у них відсутні соціальні знання та навички, їм складно реалізувати себе у сучасному просторі, отримати вищу чи спеціальну освіту, працевлаштуватися. Проте інклюзія передбачає, що дитина з інвалідністю з раннього віку знаходиться в соціумі серед майже здорових дітей, вчиться виживати. У неї є можливості для налагодження товариських стосунків зі здоровими однолітками й участі у громадському житті. З іншого боку, майже здорові діти, які навчаються у закладах початкової освіти з першого класу з дітьми з інвалідністю, в дорослому віці по-іншому ставляться до осіб з інвалідністю: вже не з жалістю чи презирством, а нарівні, навчаються природно сприймати й толерантно ставитися у суспільстві до людських відмінностей, налагоджувати й підтримувати дружні й теплі стосунки з людьми, які відрізняються від них [16].

Крім того, важливо, створюючи необхідні умови для повноцінного навчання дітей з інвалідністю в закладах освіти, здійснювати підготовку педагогічних працівників, надавати індивідуальну підтримку в ході здобуття освіти з урахуванням нозології захворювання; допомагати в отриманні та обробці інформації для засвоєння навчальної програми; забезпечувати їм державну підтримку [19].

Саме через проблеми, які існують у цій сфері Т. Бут зауважує, що «ми повинні зробити систему достатньо гнучкою, аби вона могла відповідати різним запитам людей. Однак, якщо ми розуміємо інклюзію як

трансформацію, ми повинні докорінним чином змінити наше ставлення до різноманіття людської спільноти, яка є в освітній системі» [10].

В інклюзивній освіті заняття з фізичного виховання можуть стати значно більшою проблемою в порівнянні з іншими. Потрібні значні зміни програми, організації та змісту уроку відповідно до інтересів і можливостей всіх дітей, які займаються на заняттях. Однак завдання занять з фізичного виховання дітей з інвалідністю не можуть і не повинні зводитися лише до рекреації, а здорових дітей – до розвитку толерантності. У будь-якому випадку даний вид освіти в сучасному суспільстві все сильніше закріплює свої позиції, підвищуючи не тільки інтелектуальність суспільства, а й збільшуючи при цьому рівень гуманності людства [11].

19 листопада 2020 року країни, що брали участь у Болонському процесі ухвалили Римське міністерське комюніке, що передбачало розвиток вищої освіти до 2030 року. Сторони Комюніке зобов'язуються створити інклюзивний, інноваційний і взаємопов'язаний Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) протягом наступних 10 років. Враховуючи проблематику роботи розглянемо детальніше інклюзивний напрям.

У Комюніке вища освіта із соціальною інклюзією розглядаються як основа ЄВПО та полягають в наданні можливостей у рівних правах здобувати вищу освіту студентам з усіх верств суспільства. У документі закріплено зобов'язання посилити соціальну інтеграцію дітей з інвалідністю та покращити якісну освіту, повністю враховуючи нові можливості [25].

Визначено, зокрема, такі принципи:

1. Соціальний вимір має бути центральним для стратегій усіх ЗВО на системному та інституційному рівнях та на рівні ЄПВО та ЄС.

2. Нормативно-правові акти або політичні документи мають дозволяти та надавати змогу ЗВО розробляти власні стратегії для виконання громадського обов'язку щодо поширення доступу до вищої освіти та участі в освітньому процесі його завершенні.

3. Інклюзія усієї системи освіти має покращуватися шляхом вироблення послідовної політики усіх етапів навчання (дошкільної, шкільної та вищої освіти), а також навчання протягом усього життя.

4. Дані, що підкріплені фактами є необхідною складовою вдосконалення соціального виміру вищої освіти на основі встановлених даних.

5. Органи державної влади мають здійснювати політику, яка дозволяє ЗВО впроваджувати ефективне консультування та методичну допомогу потенційним і зарахованим студентам з метою організації їхнього доступу до участі в межах здобуття вищої освіти та її завершенні.

6. Органи державної влади мають забезпечити достатнє та постійне фінансування й фінансову автономію ЗВО, що дасть можливість їм створити адекватний потенціал та сприяти рівності й інклюзії вищої освіти.

7. Органи державної влади мають допомагати ЗВО зміцнювати свою спроможність вчасно реагувати на потреби студентського та викладацького складу, створювати інклюзивне навчальне середовище та інклюзивну інституційну культуру.

8. Актуальні програми міжнародної мобільності у ЗВО мають бути структуровані та реалізовуватися таким чином, щоб мати різноманіття, справедливість, інклюзію; сприяти участі в них студентів і працівників з недостатньо представлених верств населення.

9. ЗВО повинні забезпечити, щоб участь спільноти у вищій освіті сприяла різноманітті, справедливості та інклюзії.

10. Органи державної влади мають вести політичний діалог із ЗВО й іншими сторонами, які зацікавлені в цьому, для того, щоб зазначені принципи й настанови, у національній системі та інституційному рівні, були перекладені та впроваджені [25].

1.2. Теоретичне підґрунтя організації занять з дітьми з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту

Фізична культура за змістом своєї основної діяльності передбачає деякі інтеграційні можливості людей з інвалідністю. У своїх працях А. Батова пише, що проблема інклюзивного фізичного виховання має підґрунтя у сфері проблем адаптивної фізичної культури, проте не ототожнює їх, а навпаки розглядає першу, як окремий ланцюг розвитку і соціалізації дітей з інвалідністю разом із майже здоровими дітьми за допомогою фізичних вправ [12]. У своїй праці О. Силаєва пише про те, що вважає фізкультурну інклюзію - включенням дитини в організовану освітню діяльність, інтеграцію усіх видів рухової, ігрової та пізнавальної діяльності на уроках з фізичної культури [13].

Проблема спільного навчання руховим діям, розвитку фізичних здібностей, виховання особистісних властивостей школярів з інвалідністю та їх майже здорових однолітків в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу в Україні вивчена недостатньо: відсутні теоретичні, концептуальні та технологічні підходи до її розв'язання [14].

Заняття фізичною культурою та спортом дітей під час інклюзивного навчання здійснюється двома шляхами: у гомогенних чи гетерогенних групах. Інклюзивне навчання у гомогенних групах означає виокремлення школярів за нозологічною ознакою в групи, що передбачають цілеспрямоване застосування фізичних вправ та реалізації особливостей методики з використанням медичних показань та протипоказань [15]. Інший варіант окреслює можливості організації спільних занять фізичною культурою практично здорових дітей та з інвалідністю. У сучасному світі виникають сумніви щодо ефективного розв'язання завдань фізичного виховання дітей з інвалідністю і їх практично здорових однолітків на спільних уроках фізичної культури. Обумовлені вони тим, що різні можливості учнів є основною перешкодою на шляху до їх фізичного удосконалення [16].

Найчастіше, фахівці розглядають фізичну культуру дітей з інвалідністю як один із важливих напрямів корекційно-педагогічної роботи та пропонують надати урокам фізичного виховання реабілітаційної спрямованості [17]. Реалізація таких рекомендацій може здійснюватися лише під час виокремлення школярів з інвалідністю для вдосконалення їх фізичного розвитку у гомогенних групах.

Варто розуміти, що заняття фізичною культурою і спортом школярів у гомогенних групах нівелює переваги інклюзивного навчально-тренувального процесу, адже лише спільна діяльність практично здорових дітей та їх однолітків з інвалідністю є основою соціальної адаптації, сприяє вихованню впевненості в собі, пришвидшенню розвитку дітей з різними вадами розвитку, а у практично здорових дітей – виховує толерантність, спроможність до співчуття, готовність допомогти ближньому тощо [18].

1.3. Основні характеристики неформальної освіти у фізичній культурі і спорті

До вивчення феномену неформальної освіти звернулися на Заході в кінці XIX ст., при цьому виділилися дві основні концепції: американська і європейська. Основоположником американської концепції є філософ і психолог Джон Дьюї, який розкрив ідеї неформальної освіти в кінці XIX ст., у роботі «Моє педагогічне кредо». Дослідження американської концепції неформальної освіти показує, що розвиток даного феномену йде в основному не «зверху» - від теоретичної концепції і програм її реалізації, а «знизу» - від найдинамічніших змін у житті й пізнавальних потреб людей, які вимагають надання більш нових і різноманітних освітніх послуг. Тому неформальна освіта гуманна за своєю природою, так як звернена до людини, її інтересів і потреб [6].

Неформальна освіта відбувається часто поза спеціальним освітнім простором, в якому чітко позначені цілі, методи і результат навчання, в освітніх установах або громадських організаціях, клубах і гуртках, під час

індивідуальних занять з репетитором або тренером, а також є різні курси, тренінги, короткі програми, що пропонуються на будь-якому етапі освіти або трудової діяльності, як правило, не супроводжуються видачою документів.

Неформальна освіта ґрунтується на трьох важливих засадах (рис.1.1.).

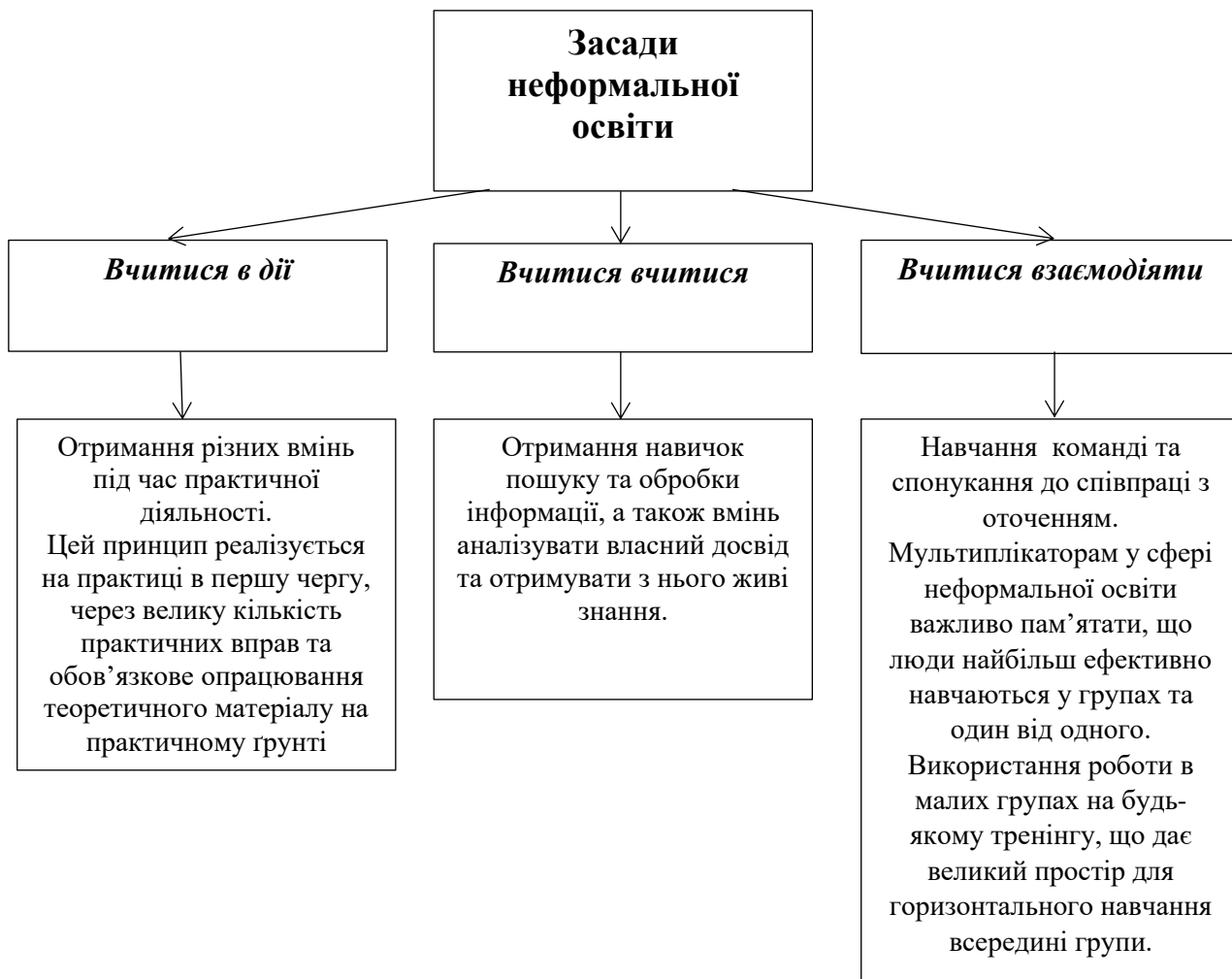

Рис. 1.1. Засади неформальної освіти

Поняття «неформальна освіта» виникло тоді, коли люди офіційно, на високих рівнях визнали, що темп розвитку життя і того, як ми рухаємось не співпадають. Молоді люди сьогодні змотивовані на самоосвіту, маючи конкретні цілі та чітке усвідомлення чого вони хочуть навчитись.

Оскільки наразі над цим замислюється дуже багато молоді, актуальності набувають такі форми реалізації неформальної освіти як тренінги, воркшопи, форуми, фестивалі, лекції з обраних тем тощо.

Якщо розглядати характеристики неформальної освіти у фізичній культурі і спорті, то варто зауважити на недостатню кількість теоретичного підґрунтя, адже це поняття є новим, якщо розглядати його у поєднанні зі сферою фізичної культури і спорту.

У праці Вихляєва Ю. М. «Шляхи вдосконалення неформальної фізкультурної освіти студентів» [19] зазначені основи завдання освітнього процесу з фізичного виховання (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Завдання освітнього процесу з фізичного виховання за Вихляєвою Ю.М. [19].

Неформальна освіта у спорті – можливість тренера здобути необхідні навички нових спрямувань (зокрема побудови інклюзивного тренувального процесу) у новітній формі – тренінги, воркшопи, вебінари тощо. Паралельно з цим є і друге направлення поняття неформальної освіти в спорті – це можливість самого спортсмена навчання окремим аспектам інклюзії та опанування вміння власне коригувати тренувальний процес, з метою вдосконалення самостійної частини фізичної підготовки. Звертаємо увагу на необхідність залучення до процесів неформальної освіти, як тренерів, студентів, так й інших фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Висновки до розділу 1

1. У результаті теоретичних досліджень визначено, що інклюзивна освіта у спорті, як і на проєкції у школі та сфері фізичної культури – має великі ресурси для розвитку в Україні. Виявлено, що актуальним завданням освіти в сучасних умовах лишається пошук таких форм і методів навчання, що базуються на принципі доступності, що може розглядатися як ресурс успішного формування особистості дітей з інвалідністю. Визначено необхідність трансформаційних процесів в освіті, що зумовлюється потребою наближення до європейських стандартів, необхідністю узгодження ринку освітніх послуг і ринку праці, реалізацією ініціатив Європейського простору інклюзивної освіти тощо.

2. Проаналізовано та визначено, що проблема спільного навчання руховим діям, розвиток фізичних здібностей, виховання особистісних якостей школярів з інвалідністю та їх практично здорових однолітків в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу в Україні вивчена не на високому рівні: відсутні концептуальні та технологічні підходи до її чіткого розуміння і безперешкодного впровадження.

3. Визначено, що неформальна освіта набуває все більшої актуальності, а її використання в поєднанні з формальною – дасть широкі перспективи для активізації розвитку фахівців сфери фізичної культури і спорту у побудові інклюзивного навчально – тренувального. Неформальна освіта у спорті – це перш за все можливість тренера здобути необхідні навички нових спрямувань (побудови інклюзивного тренувального процесу) у новітній формі – тренінги, воркшопи та вебінари, які базуються на основних трьох засадах неформальної освіти, що актуальні серед сучасного суспільства: вчитися в дії, вчитися взаємодіяти та вчитися вчитися.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження використовувались такі методи:

- аналіз, синтез і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет;
- аналогія та порівняння;
- індукція та дедукція;
- метод Мапи думок (асоціативної карти);
- опитування (анкетування, бесіда);
- синектики.

2.1.1. Аналіз, синтез і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури та джерел мережі Інтернет

Аналіз – розкладання цілого складного явища на його складові, простіші елементарні частини та виділення окремих сторін, властивостей, зв'язків. Проте аналіз не є кінцевою метою наукового дослідження. Ця мета досягається таким методом дослідження, який полягає у поєднанні, відтворенні зв'язків окремих елементів, сторін, компонентів складного явища і тим самим в осяганні цілого в його єдності його компонентів.

Синтез – навпаки з'єднання компонентів складного явища. Синтетичні знання – знання, що розширює попередній досвід, конструює щось нове. Особливістю синтезу є те, що цей метод реалізує себе виходячи за рамки наявної основи [24].

Аналіз, синтез та узагальнення спеціальної наукової та науково-методичної літератури з питань дослідження для виявлення теоретико-методичних засад і основних підходів до активізації молодіжного руху для стимуляції навичок їх саморозвитку; вивчення й аналіз літературних джерел з

питань формування студентоцентрованого підходу, формування індивідуальної особистісної траєкторії, як чинника, що сприяє підвищенню мотивації молоді до саморозвитку, впровадження неформальної освіти в навчальний процес; теоретичне моделювання системи неформальної освіти в процесі створення молодіжної платформи та реалізації ланки заходів, спрямованих на обговорення проблеми впровадження інклюзивного тренувального процесу в спортивних клубах, ДЮСШ та інших спортивних об'єднаннях.

2.1.2. Аналогія та порівняння

Порівняння представляє собою метод знаходження подібності або відмінності предметів і явищ дійсності, а також пошуку рис притаманних декільком об'єктам [20].

Даний метод пов'язаний з методом аналогії, що базується на вивченні подібностей або відмінностей за ланкою ознак предмета дослідження і його аналога. З урахуванням характеристик предмета-аналога і подібності з предметом наукового дослідження робляться висновки щодо наявності тих же характеристик у досліджуваного предмета [21].

Даний метод застосовувався в роботі з метою виявлення спільних та відмінних рис отримання знань шляхом неформальної та формальної освіти й побудови інклюзивного тренувального процесу та звичайного.

2.1.3. Індукція та дедукція

Індукція - це спосіб міркування від більш приватних суджень до більш загального судження, установлення загальних правил і законів на підставі вивчення окремих фактів й явищ. Вона починається з нагромадження знань про якнайбільше число в дечому однорідних предметів й явищ. Узагальнюючи подібні факти, людина робить твердження про приналежності дано ознаки всім предметам, що входять у даний клас [23].

Дедукція - це спосіб міркування від загального судження до приватного судження, пізнання окремих фактів й явищ на основі знання загальних законів і правил.

Індукція та дедукція відрізняються протилежністю спрямованості ходу думки. Узагальнюючи емпіричний матеріал, можна зробити висновки щодо використання індукції до висування припущень щодо причини досліджуваних явищ, а дедукції – до зменшення гіпотетичний характер і перетворення у вірогідні знання [23].

2.1.4. Метод Мапи думок (асоціативної карти)

Асоціативна карта – це діаграма, на якій зображуються слова, ідеї, завдання, або інші елементи, які розташовано радіально навколо основного слова або ідеї. Застосовуються для генерування, структурування та класифікації ідей, а також у вигляді допоміжного засобу під час навчання, організації, вирішення проблем, прийняття рішень та розробки документів.

Мапи розуму подібні до семантичних бар'єри або когнітивних мап, проте без формальних обмежень у вигляді можливих зв'язків.

Елементи систематизуються в інтуїтивному порядку, відповідно до їхньої важливості та комбінуються в групи, гілки, або окремі площини. Графічне зображення семантичної структури інформації під час постачання знань може допомагати пригадувати вже отримані знання.

Цей метод дослідження був використаний у роботі задля створення візуалізації усіх заходів у рамках роботи (тренінги/зустрічі/форуми) та встановленню логічності порядку викладання тем.

2.1.5. Опитування

Бесіди були проведені з тренерами, абітурієнтами та студентами галузі фізичної культури та спорту під час безпосередніх івентів з неформальної освіти в рамках роботи. Зворотний зв'язок у вигляді бесід допоміг

попередньо дізнатися про ставлення кожної з груп до тематики тренінгів та позиції, щодо розв'язання проблем, які підіймалися на них.

Анкетування проводилося в кінці кожного заходу серед учасників для отримання інформації, щодо задоволеності івентом, вибору тем та матеріалу, що був наповненням тренінгу/лекції.

Метою експертизи дослідження було визначення думок експертів з питань включення інклюзивного тренувального процесу в групах, де об'єднуються діти з інвалідністю та практично здорові. У ній брали участь дипломовані тренери різних видів спорту міста Маріуполя, керівні органи Управління молоді та спорту міста, директори спортивних клубів з різних видів спорту.

2.1.6. Синектики

Одним із найбільш дієвих методів стимулювання творчої діяльності є синектика. Засновник методу синектики - В. Гордон.

На відміну від мозкового штурму, в синектиці дозволена критика. Головною особливістю є те, на чому базується метод синектики – це використання порівнянь і аналогій.

Обговорення проблеми відбувається із залученням чотирьох типів аналогій:

- пряма аналогія (це будь-яка схожість в елементах, системах або об'єктах, які розв'язують подібні завдання, тобто схожі на те, що пропонується);

- суб'єктивна чи особиста аналогія (спроба злитися з в образом представленого в задачі об'єкта і намагатися розмірковувати з його точки зору, мати право розглянути такі нюанси досліджуваної в роботі проблеми, які не можуть бути доступні до перегляду й відчуттю за допомогою простих роздумів);

- символічна аналогія (стисле формулювання визначення суті проблеми (завдання) використовуючи метафори у роботі та різноманітні порівняння);

- фантастична аналогія (уява об'єктів без подібності до чинних фізичних законів і баченні їх такими, якими хотілося б, попри реальність; уява, як це завдання розв'язали б казкові персонажі).

Метод синектики застосовується в маленькій групі (5-7 учасників). Інші умови його застосування (правила ведення дискусії, професійний і соціальний склад групи й інше) відповідають умовам, наявним при організації класичного мозкового штурму.

Синектичний процес охоплює три фази:

- оголошується проблема, з'ясовується основа проблеми, дієві взаємозв'язки, можливе інше формулювання проблеми;

- відчужується основа проблеми; за допомогою спеціальної техніки відчуження (прямі, особисті та символічні аналогії) група відходить від проблеми, тобто свідомо абстрагується від усіх деталей справи;

- формуються шляхи розв'язання проблеми; поняття, які у кінці процесу відчуження співставляються з постановкою проблеми, з цього виробляються ідеї для розв'язання проблеми [22].

Під час застосування синектичного методу у дослідженні ми повністю контролювали хід процесу, постійно втручаючись у дискусію між групами по 5-7 учасників івенту з неформальної освіти. Тим самим абстрагувалися від усіх факторів впливу на нашу проблему та шукали нові шляхи її вирішення. Безпосередньо – пошук нових шляхів включення інклюзивного тренувального процесу у звичайний.

2.2. Організація дослідження

Дослідження проводилось в чотири етапи. Послідовність виконання етапів, розв'язання завдань диктувалися логікою процесу дослідження та отриманими на проміжних етапах результатами. Усього в дослідженні взяли участь 250 студентів, 100 тренерів та 250 зацікавлених тематикою заходів осіб.

На першому етапі (вересень 2018 р.– червень 2020 р.) проведено

аналіз літературних джерел з питань формування студентоцентрованого підходу, формування індивідуальної особистісної траєкторії, як чинника, що сприяє підвищенню мотивації молоді до саморозвитку, впровадження неформальної освіти в навчальний процес; проведено педагогічне спостереження під час участі у проєктах спрямованих на отримання навичок та знань з неформальної освіти та узагальнення досвіду провідних тренерів з метою виявлення потреб практики та уточнення постановки наукових завдань дослідження. На основі проведених досліджень розроблена гіпотетична програма формування молодіжної платформи та реалізації низки заходів, спрямованих на розбудову молодіжного руху; засновано молодіжну платформу «СПЕКТР», яка почала діяльність всеукраїнським молодіжним форумом «Змінюйся» з використання форм та засобів неформальної освіти та залученням фахівців з цього напрямку для проведення тренінгів та лекцій форуму; проведено ґрунтовну роботу задля організації заходу. Проведено низку заходів (тренінги, перегляди фільмів, лекції тощо), як продовження діяльності молодіжної платформи; розроблено, та впроваджено проєкт активізації молодіжного руху для стимуляції навичок їх саморозвитку “СПКЕТР” та проаналізовано його вплив на формування особистості студентів.

На другому етапі (вересень – листопад 2020 р.) затверджено тему магістерської роботи; проведено аналіз літературних джерел з питань інклюзивної освіти, формування необхідних умов для здійснення навчально-тренувального інклюзивного процесу та досліджено базові питання неформальної освіти;

На третьому етапі (грудень 2020 – серпень 2021 р.) визначено основні принципи та можливості неформальної освіти для формування особистості тренера, спроможного працювати з особами з інвалідністю та з’ясовано основні показники, що визначають готовність тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу; розроблено та впроваджено програму заходів з неформальної освіти задля формування

готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу у форматі онлайн-лекцій, системи тренінгів та лекцій на всеукраїнських форумах та круглих столах, а також під час реалізації спортивних івентів міста Маріуполя;

На четвертому етапі (вересень – грудень 2021 р.) перевірено ефективність розробленої програми шляхом обробки результатів опитування усіх стейкхолдерів програми заходів (спортсменів, тренерів, лідерів думок, тощо) та проаналізовано її вплив на формування готовності тренерів до інклюзивного навчально-тренувального процесу.

РОЗДІЛ 3.

ХАРАКТЕРИСТИКА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ТРЕНЕРА ДО РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

3.1. Основні можливості неформальної освіти для формування особистості тренера, спроможного працювати з особами з інвалідністю.

Ідея інновації – означає загальне поняття про використання окремих нововведень для втілення в життя якогось задуму. Задум означає усвідомлення потреби і є стартовою точкою творчого процесу. Через це пошук ідеї інновації є процес творчий [12].

Творчість є взаємодія людини, як суб'єкта даного процесу, з об'єктивною реальністю [40]. Під час цієї взаємодії людина, спираючись на об'єктивні закони, розробляє якісно нові цінності – матеріальні та нематеріальні [35].

У творчому процесі можна виокремити три етапи:

- 1) задум, тобто поява самої ідеї;
- 2) перетворення ідеї в план роботи;
- 3) реалізація плану роботи, а саме втілення ідеї в певну річ (в матеріальну форму).

Ці етапи носять умовний характер, так як в практичній творчій діяльності людини остаточного закріплення послідовності етапів немає. Кожен етап - це єдиний елемент системи, її компонент, проте він пов'язаний з іншими елементами і на постійній основі проникає в ці інші етапи творчого процесу.

Пошук ідеї створення проєкту молодіжної платформи «СПЕКТР» як галузі неформальної освіти почався на шляху усвідомлення необхідності активізації молодіжного руху майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту і необхідності у здобутті знань у побудові інклюзивного навчально-

тренувального процесу.

Інформаційний простір заповнений пропозиціями до студентів щодо участі у заходах неформальної освіти. Для того, щоб зорієнтуватися в них, слід чітко ставити цілі та завдання і обирати ті, що допоможуть найбільш ефективно їх вирішити.

Серед великої кількості пропозицій взяти участь та заповнити анкету учасника форумів, тренінгів та лекцій з неформальної освіти, реалізація проєкту почалась з міста мешкання на той час - Чернігова. Участь у міжнародному форумі освітніх ініціатив «EduFest» стала поштовхом на шляху створення власного проєкту, адже спілкування та відвідування тренінгів, вмотивованих та заряджених на розвиток та зміни людей, стало рушійною силою і потягнуло за собою ряд наступних кроків. Основним поштовхом був спіч спікерки з Києва щодо необхідності впровадження інклюзивної освіти не лише у закладах освіти, а скрізь, де відбувається робота з дітьми.

Аналіз літературних джерел і напрацювання практиків дозволив з'ясувати, що залучення здобувачів вищої освіти спеціальності фізичної культури та спорту до активного руху у неформальній освіті, сприятиме активізації їх дій щодо саморозвитку, вдосконалення, розширення знань та формування загальних профільних компетентностей.

Для побудови гіпотетичної моделі студентського руху, здійснено пошук можливостей для аналізу та запозичення досвіду організації, що впродовж тривалого проміжку часу займається проєктною роботою та популяризацією руху неформальної освіти серед молоді та фахівців сфери педагогіки, психології та роботи з дітьми.

Першим та найвагомим проєктом, у якому ми взяли участь була програма розвитку лідерських компетенцій «Student action» від British Council. Умовою відбору на цю програму було написання ЕСЕ на тему: «Ініціатива, яку я хочу впровадити у своєму університеті». Розмірковуючи над ідеєю, яка мала б лягти в основу твору, ми керувалися бажанням стати

учасником програми та ознайомитися з неформальною освітою. Проте впродовж пошуку тем, ми почали занурюватися в глибинні потреби нашого на той час університету, потреби у неформальній освіті студентів та у можливості й форми реалізації цієї ідеї. Ми зрозуміли, що бажання зануритися у новий для нас світ стало вже метою, тим самим проектом, реалізація якого відбудеться пропри всі результати відбору.

Можливість взяти участь у проекті «Student action» від British Council дала поштовх з неймовірною захопленістю поринути у світ, де кожний спікер вправно володіє інформацією та майстерно ділиться нею. Тренінги з тематики проектного менеджменту, фандрейзингу, тимбілдінгу та засобів поширення інформації дали теоретичне та практичне підґрунтя для уточнення ідеї авторського проекту.

Ідея створення молодіжної платформи «СПЕКТР» полягала у започаткуванні студентського простору факультету фізичного виховання на базі університету, який дозволив би студентам та викладачам неформально спілкуватися між собою, розробляти проекти, розвиватися та самовдосконалюватися.

Продивившись крізь призму тенденцій розвитку можливостей сучасної молоді ми виявили потребу у формуванні даної платформи для всієї молоді міста, поширюючи заходи та продовжуючи її діяльність на теренах усієї України. Це ми обґрунтували тим, що майбутні тренери мають здібності до самоорганізації та вміння вести за собою вихованців.

Важливо було зрозуміти, що суть проекту, який ми створюємо, полягає у більшому, аніж просто територія для відпочинку та самостійної діяльності майбутнього фахівця галузі фізичної культури. Ідея походить саме від проблеми, яку слід вирішити та досягти поставлених цілей. А проблемою була нестача спільних ідей, потреба у знаннях, що дає неформальна освіта, руху, що об'єднував би молодь та активізував їх діяльність.

Для визначення концептуальних положень створення та діяльності платформи, ми прагнули поглибити власні знання та навички у сфері

неформальної освіти, розширити межі потреб та накопичити вантаж знань, щоб ділитися ними з молоддю та фахівцями сфери фізичної культури та спорту. Задля досягнення поставлених цілей було проаналізовано закономірності організації та проведення різноманітних форм неформальної освіти: обмінів, фестивалів, форумів, тренінгів, воркшопів та інших (педагогічні спостереження тривали 2 роки).

У межах формувального педагогічного експерименту було відвідано та проаналізовано серію заходів з неформальної освіти (Табл. 3.1).

Табл. 3.1.

Заходи з неформальної освіти

Захід	Рік	Місто	Характеристика заходу	Набуті знання та навички
EduFest	2019	Чернігів	Міжнародний фестиваль європейських освітніх практик.	Волонтерство. Навички роботи з дітьми в ігрових формах.
EduUkrFest	2019	Київ	Всеукраїнський освітній форум.	Набула навичок комунікації з дітьми та побудови інклюзивного навчального процесу; ознайомила з сучасними методами, формами та засобами спілкування та навчання з дітьми; мала змогу практично спробувати їх застосувати.
Гайдари	2019	Харків	Курс тренінгів та лекцій студентського табору. До проєкту були залучені досвідчені спікери та бізнес-тренери;	Мала змогу удосконалити свої навички з комунікації, командотворення, нетворкінгу, методів пошуку ідей та критичного мислення.
GOxChange	2019	5 міст України (Харків, Херсон, Львів, Івано-Франківськ, Запоріжжя)	Всеукраїнський студентський обмін. Мав на меті ознайомити студентів з окремим регіоном та містом, занурити їх у культуру та сфери діяльності які є	Створення медіа-проєкту з тематики проблемних питань міста. Вдосконалення навичок проведення тренінгів, командотворення, нетворкінгу.

			розквітаючими там та зруйнувати стереотипи, щодо кожного з міст	
GOxChange	2019	Ірпінь	Всеукраїнський форум, що об'єднав 150 студентів з усіх міст обміну	Сформувати міцні зв'язки між учасниками, які стали потужною базою для реалізації подальших спільних проєктів. Набули навичок організації тренінгових занять з великою кількістю людей (100+); Навички проведення онлайн-ігор доля дорослих у рамках тренінгового навчання.
Креативна молодь змінить Україну	2019	Харків	Всеукраїнська програма за підтримки Українського культурного фонду та "Фонду родини Богдана Гаврилишина". Об'єднала діячів різних сфер (ГО, бізнесу, студентів, підприємців, культурних діячів тощо) та стала платформою для обміну досвідом.	Навчання у досвідчених спікерів та тренерів з критичного мислення, проєктного менеджменту; набуті навички написання грантів;

Усі ці заходи дозволили встановити закономірності, визначити концептуальні положення, обрати форми, визначити траєкторію побудови дій щодо організації молодіжної платформи «СПЕКТР» та спроєктувати необхідність та ефективність отримання навичок та знань через неформальну освіту.

3.2. Аналіз резервів побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу в клубі з художньої гімнастики «AlfaSport»

У ході аналізу нормативно-правових актів (Закони України: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», 1991 р.; «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», 2005 р.; «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю», 2009 р.; низка постанов Кабінету

Міністрів України та указів Президента України), був створений висновок щодо того, що вони спрямовані на створення належних умов для медичного обслуговування, проживання, навчання, працевлаштування, пересування, самореалізації, матеріальної незалежності, відновлення соціального і правового статусу осіб з інвалідністю, що в результаті сприятиме їх всебічній інтеграції.

Одним із найбільш ефективних та доступних шляхів інтеграції в суспільство осіб з інвалідністю є адаптивний спорт.

Тому виникає потреба у розвитку адаптивного спорту, а саме адаптованої до особливостей людей, які мають порушення у розвитку й обмежені фізичні можливості. Для таких людей адаптивний спорт - це могутній чинник соціальної інтеграції.

Діти з інвалідністю мають функціональні патології в результаті захворювання, відхилень або недоліків у системах розвитку, у стані здоров'я, зовнішності через не пристосованість зовнішнього середовища до потреб таких дітей, а також будь – якого упередження суспільства з питань ставлення до себе. Тому, сучасне населення планети має усвідомити залучення інвалідів до усіх соціальних груп й необхідність надання для них нормальних умов життя.

У числі найважливіших напрямів роботи з даною категорією населення є заняття адаптивним спортом. Із цим явищем сьогодні пов'язані очікування більшості з теми розвитку системи комплексної реабілітації осіб інвалідів і перспективи забезпечення умов для їх гармонійного розвитку осіб з відхиленнями в стані здоров'я.

Головним завданням адаптивного спорту є формування спортивної культури осіб з інвалідністю, залучення їх до суспільно-історичного досвіду у даній сфері, засвоєння мобілізаційних, технологічних, інтелектуальних та інших потреб та цінностей фізичної культури і спорту.

Розглядаючи побудову системи адаптивного спорту на прикладі художньої гімнастики, можемо прослідкувати наявність її лише за кордоном.

В Україні змагань для дітей з інвалідністю доволі мало, а інклюзивний навчально-тренувальний процес з художньої гімнастики майже відсутній. Якщо розглядати Донецьку область та єдине місто, де функціонують секції з художньої гімнастики – Маріуполь, то, на жаль, в жодному існуючому державному спортивному закладі міста немає можливості займатися даним видом спорту дітям з інвалідністю. Це проявляється не тільки у відсутності інклюзивних груп, а й взагалі у неможливості віддати дитину до секції з гімнастики у спеціалізовані групи чи заклади.

Приватні клуби, що існують на території міста, проводять відбір дітей за здібностями та не розглядають дітей з інвалідністю, як потенційних клієнтів їх приватного клубу.

Відкриваючи у жовтні 2020 року спортивний клуб з художньої гімнастики «AlfaSport» нами були розставлені пріоритетні напрямки та принципи діяльності, що мали собою:

- наявність єдиного в області напряму «любительської» гімнастики (діти, які займаються з оздоровчо-рекреаційною метою, не маючи бажання виступати на змаганнях та отримувати спортивні розряди);
- відсутність булінгу зі сторони тренерів;
- всебічний розвиток дитини в соціумі;
- тренування за новими методиками;
- можливість впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу;
- можливість отримувати знання та навички за індивідуальним графіком навчання.

Основні умови, що дозволяли нам впровадження питань інклюзії – наявність потужної матеріально-технічної бази та можливість працювати по 2-3 тренери та тьютори на групу, що дозволяло приділяти достатньо уваги кожній дитині та здійснювати якісний тренувальний процес.

Наразі в клубі здійснюється навчально-тренувальний процес дітей з

інвалідністю (2 дівчат) в рамках індивідуальних занять та однієї дівчинки в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу.

3.3. Особливості функціонування та потенціал платформи неформальної освіти “СПЕКТР” для сфери фізичної культури і спорту

Актуальність написання молодіжних проєктів наразі зростає, державна політика спрямована на підтримку та створення умови необхідних для їх впровадження [22].

Під час розробки проєкту використовувалась низка спеціальних термінів:

- неформальна освіта – освіта, яка є інституціоналізована, цілеспрямована, спланована особою або організацією, яка забезпечує надання освітніх послуг. Визначальною характеристикою неформальної освіти є те, що вона є доповненням та альтернативою формальної освіти в навчанні протягом усього життя індивідуума;

- молодіжний рух – прояв активності молодих людей для забезпечення своїх прав, самовиявлення та участі у житті та розвитку суспільства, розбудові громади тощо;

- молодіжна платформа – форма добровільного об’єднання молоді для саморозвитку та спільного проведення освітніх заходів (в нашому випадку);

- молодіжна платформа «СПЕКТР» – форма добровільного об’єднання молоді для саморозвитку та спільного проведення освітніх заходів;

- форум – форма організації (місце) для спілкування людей на різні теми, обговорення суспільно значущих питань;

- тренінг – запланований процес модифікації відношення, знання чи поведінкових навичок учнів, через набуття навчального досвіду, з активним виконанням вправ у певному виді діяльності.

- воркшоп – інтенсивний метод навчання з використанням активної роботи учасників та керівництва компетентного «майстра» (у нашому випадку педагога).

Розроблений проєкт створення платформи молодіжного руху «СПЕКТР» є одним з прикладів того, якими чином це можна реалізувати на факультетах фізичного виховання, а також у своєму місті/університеті/школі (рис. 3.1).

Рис.3.1. Алгоритм розробки проєкту створення молодіжної платформи «СПЕКТР»

Під час розробки алгоритму створення платформи, ми керувалися такими принципами:

1. Принцип студентоцентризму, що базується на засадах гармонійного розвитку особистості та її розвитку, враховуючи перш за все потреби студента, як головного споживача сучасних потреб у саморозвитку.

2. Принцип неформальної освіти, що враховується в діяльності платформи її основними засадами: вчитися в дії, вчитися взаємодіяти та вчитися вчитися. Реалізації їх відбуватиметься через сучасні форми викладання та передбачає заняття в сучасних комфортних умовах (конференц-залах, коворкінгах, хабах та ін.).

3. Принцип навчання протягом життя проходить червоною ниткою вздовж діяльності нашої платформи. Кожна людина впродовж свого життя має право здобувати освіту. Неперервна освіта – це об’єднання засобів, способів і форм надобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської та моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків та здібностей у мережі навчальних закладів різних форм власності чи шляхом самоосвіти [12].

4. Принцип публічності результатів навчання. Активна популяризація результатів навчання через соціальні мережі, телебачення та інші ефективні канали спілкування молоді.

5. Принцип врахування вікових особливостей. В нашому випадку ми враховували особливості покоління X, згідно з теорією поколінь (Нейл Хоув, Вільям Штраус).

Для запуску роботи платформи передбачено проведення заходів з неформальної освіти, що висвітлюються далі (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Заходи організовані платформою неформальної освіти «СПЕКТР»

Формат заходу	Місце	Кількість учасників
Всеукраїнський форум мотивуючих тренінгів	м. Чернігів	120
Воркшоп	м. Чернігів та Чернівці	50
Перегляд та обговорення кінофільмів	м. Чернігів	30
Тренінги з психології, комунікації та проектного менеджменту	м. Чернігів	80
Форуми та тренінги з тематики інклюзивного навчально-тренувального процесу	м. Чернігів, Маріуполь та Чернівці + онлайн формат по всій території України.	200
Онлайн лекції та тренінги для студентів факультетів фізичного виховання з обміну	Україна	100

досвідом тренерів з інклюзивної освіти		
--	--	--

Після розробки концепції створення молодіжної платформи «СПЕКТР», розпочався перший етап її реалізації, що полягав у проведенні всеукраїнського молодіжного форуму «Змінюйся» (рис. 3.2). Метою цього заходу була популяризація та ознайомлення молоді з концепцією та метою роботи платформи. Ідеєю форуму було впровадження у місті одноденної серії мотиваційних тренінгів та лекцій з тематики неформальної освіти, яка зібрала б молодь з різних регіонів України.

Рис. 3.2. Механізм реалізації підготовчої частини молодіжного форуму «Змінюйся».

Ідея проведення форуму у вигляді серії мотиваційних тренінгів та лекцій прийшла поступово. Розуміючи те, що сучасні заходи мають дуже різноманітні форми, ми дійшли висновку, що одноденний форум з можливістю прослухати кожного зі спікерів, а не обираючи окремий блок, буде доречним. Тривалість тренінгів та лекцій була запланована 45 хвилин.

Під час вибору форм організації форуму та підбору тем тренінгів і лекцій ми керувалися сучасними актуальними потребами молоді в

соціальному середовищі та конкретно в галузі фізичної культури та спорту. У результаті аналізу анкет учасників та їх запити було обрано такі актуальні напрями роботи форуму: молодіжні можливості самоосвіти та розвитку; діяльність студентів у сфері розробки проєктів; лідерство як необхідна якість особистості для формування проактивної життєвої позиції майбутнього тренера; формування навичок створення та просування ідеї; усвідомлення власної конкурентоспроможності молодих спеціалістів галузі фізичної культури на ринку праці; вміння максимально використовувати інтелектуальні можливості.

Виходячи зі сформованих орієнтирів тем заходу було обрано компетентних спікерів та тренерів, які мали досвід роботи з молоддю у межах формальної та неформальної освіти.

Розробка програми роботи форуму була обумовлена кількістю учасників (120 осіб) та враховувала ефективність подачі матеріалу та застосування відповідних засобів, методів та форм організації навчання. Учасники були поділені на 2 групи, щоб кожна з них прослухала весь курс та спікери мали змогу комфортного проведення власних занять (лекцій, тренінгів, воркшопів). Кожен з них погодився проводити їх двічі для кожної з груп, адже так було зручніше для обох сторін.

На етапі підготовки форуму було створено анкети учасників у вигляді гугл-форми, у яку вони вносили дані про себе та їх очікування від участі у заході. Ґрунтовний аналіз анкет допоміг відібрати вмотивованих учасників.

Анонсування та реклама події відбувалася на інформаційних ресурсах інстаграм, фейсбук, у телеграм-каналах, найбільш популярних та доступних для сучасної молоді, з яких майбутні учасники черпали інформацію про спікерів та теми тренінгів і лекцій (додаток А).

Для забезпечення публічності інформації, її доступності та наочності за допомогою програмного забезпечення «Canva» було розроблено афіші, рекламні банери, макети друку на сувенірній продукції (чашки, блокноти, банер, наліпки, бейджі, сертифікати, подяки та футболки), роздаткові

матеріали та емблему заходу (зразки наведені у додатку Б).

Для забезпечення високого рівня організації заходу були запрошені партнери та спонсори, які погодились підтримати студентський рух та сприяти його розвитку. Це дало можливість залучити сферу бізнесу до проблем освіти.

Під час проведення заходу було враховано, що особливості покоління X, зокрема те, що важливою у 21 столітті для молоді є потреба у фото та відео фіксації участі у певних заходах та розповсюдженні у соціальних мережах. Для цього була створена тематична фотозона. Цей крок дозволив додатково та опосередковано впливати на молодь, що не відвідала захід, розповсюджувати інформацію та популяризувати молодіжний рух та забезпечити публічність матеріалів форуму.

Для розповсюдження інформації щодо заходу серед мешканців міста та України, було використано телеграм-канали всеукраїнських порталів, які стали інформаційними партнерами форуму. Паралельно з цим відбувся виступ на ранковому телешоу місцевого телебачення, де організатори поділилися інформацією щодо заходу та історії його створення.

Важливим аспектом організації заходу було залучення студентів-волонтерів, тобто людей готових активно доєднатися до освітнього молодіжного руху.

Для забезпечення ефективного спілкування учасників заходу та отримання оперативного зворотного зв'язку було створено спеціальний телеграм-канал. Сьогодні це один із найрозповсюдженіших інструментів дистанційної роботи з молоддю, яку вони позитивно сприймають та ефективно використовують. За допомогою подібного каналу зв'язку учасники мають можливість познайомитися один з одним, ставити питання, а організатори, своєю чергою, консультувати та допомагати їм з різних питань, що стосуються заходу.

Враховуючи те, що форум був всеукраїнський необхідним виявилось створення належних умов для організації культурної програми після заходу

для обміну досвідом, спілкування учасників з інших міст.

Результати організації та проведення молодіжного форуму «ЗмінюйСя» продемонстрували високий рівень зацікавленості студентської молоді у заходах неформальної освіти (конкурс на участь у заході склав 2 людини на 1 місце). Аналіз результатів зворотного зв'язку показав достатню ефективність подібних форм роботи з молоддю, активізацію молодіжних ініціатив та попит молоді у неформальній освіті.

Враховуючи значне підвищення рівня зацікавленості та активізації студентів за тиждень після форуму, розпочато проведення низки заходів від молодіжної платформи «СПЕКТР» (додаток А), що активно займається цим і нині. У листопаді – грудні 2019 р. було проведено тренінги з тем:

- Прокрастинація та шляхи її подолання;
- Планування цілей на майбутній рік;
- Будуємо модель потреб підсвідомості;
- Перегляд та обговорення фільму на тематику всесвітнього студентського руху;

Крім того, було виграно грант на організацію всеукраїнського форуму, що підтверджує запит суспільства на організацію та проведення заходів неформальної освіти для студентської молоді.

- Всеукраїнський форум «Змінотворці 2.0»

Протягом двох наступних років створено та впроваджено в життя наступні заходи, що мали меншу направленість та об'єднували не тільки студентів факультетів фізичного виховання та спорту, а й досвідчених фахівців сфери фізичної культури та спорту, тренерів та науковців. У зв'язку зі зміною міста мешкання територіально змінилася цільова аудиторія, деякі заходи мали можливість підключати учасників онлайн, виходячи з запиту та задля популяризації тем та платформи. Тематика заходів була наступна:

- Проекти в сфері спорту - поєднання двох понять;
- Інклюзивна освіта у спорті - досвід тренерів та фахівців;

- «Інклюзія – невіддільна складова сучасного спорту» - навчання з практикою;

Висновки до розділу 3

1. Під час здійснення пошуку можливостей для аналізу та запозичення досвіду організацій, що впродовж тривалого проміжку часу займаються проектною роботою та популяризацією руху неформальної освіти серед молоді та фахівців сфери педагогіки, психології та роботи з дітьми, ми мали змогу подивитися крізь призму тенденцій розвитку можливостей сучасної молоді. Було визначено концептуальні положення, обрані форми, визначено траєкторію побудови дій щодо організації молодіжної платформи «СПЕКТР» та спроєктовано необхідність та ефективність отримання навичок та знань через неформальну освіту. Це було обґрунтовано тим, що майбутні тренери мають здібності до самоорганізації та вміння вести за собою «вихованців». Проблема нестачі спільних ідей, потреба у знаннях, що дає неформальна освіта, руху, що об'єднував би молодь та активізував їх діяльність, дала поштовх до реалізації нашої ідеї.

2. Враховуючи значне підвищення рівня зацікавленості та активізації студентів за тиждень після форуму було розпочато проведення ланки заходів від молодіжної платформи «СПЕКТР», що активно займається цим і нині. Протягом двох наступних років було створено та впроваджено в життя наступні заходи, що мали меншу направленість та об'єднували не тільки студентів факультетів фізичного виховання та спорту, а й досвідчених фахівців цієї галузі, тренерів та науковців. У зв'язку зі зміною міста мешкання територіально змінилася цільова аудиторія, деякі заходи мали можливість підключати учасників онлайн, виходячи з запиту та задля популяризації тем та платформи.

3. Відсутність в жодному чинному державному спортивному закладі Донецької області можливості займатися художньою гімнастикою у дітей з інвалідністю призвела до розставлення пріоритетних напрямів та

принципів діяльності власного спортивного клубу «AlfaSport». Наявність потужної матеріально-технічної бази та можливість працювати по 2-3 тренери та тьютори на групу, що дозволяє приділяти достатньо уваги кожній дитині та здійснювати якісний тренувальний процес виступають основними умовами, що дозволили нам впровадження питань інклюзії в клубі.

РОЗДІЛ 4

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ЗАХОДІВ З НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ТРЕНЕРА ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

4.1. Основні показники, що визначають готовність тренера до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу

Для забезпечення ефективного інклюзивного навчально-тренувального процесу дітей з інвалідністю необхідне створення відповідних умов командою супроводу. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини, яка буде залучена до процесу тренувань з майже здоровими дітьми, має складатися з постійних учасників та залучених фахівців. У спортивному клубі або ДЮСШ посадовими особами є директор або заступник директора закладу, головний тренер, хореограф, асистент тренера, практичний психолог, фахівець-дефектолог (з урахуванням особливих потреб дитини) та батьки або законні представники дитини. Залученими фахівцями є медичний працівник, лікар.

За посадовими обов'язками фахівці команди супроводу здійснюють діагностико-аналітичну, навчально-тренувальну, розвиткову, корекційну, консультативну та профілактичну функції.

Кожен із залучених осіб до організаційного процесу має бути готовим до побудови ефективного інклюзивного навчально-тренувального процесу/ Для цього необхідно мати ґрунтовну базу інформації, що буде спиратися на наукові дослідження, практичний досвід фахівців та сучасні інноваційні методи й засоби. Дослідження щодо впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу проведення у місті Маріуполі, де безпосередньо проходила низка заходів та опитування фахівців сфери фізичної культури та спорту.

У Маріуполі з травня 2021 року функціонує секція з оздоровчої греко-

римської боротьби для дітей з інвалідністю віком від 7 до 16 років. У групі працюють тренери - професіонали, ліцензовані фахівці з унікальними методиками роботи. Заняття для підтримки та соціальної адаптації дітей з інвалідністю проходять у рамках проєкту «Так, я можу!» від Parimatch Foundation Ukraine у партнерстві з КЗ М-Sport і ГО «Приазовський Борець».

Проєкт націлений на організацію занять спортом в змішаних інклюзивних групах, де таких дітей не виділяють в окремий закритий колектив. Такий підхід дозволяє якісно поліпшити життя дітей, робить їх більш радісними й активними. Важливим аспектом толерантності є не просто надання можливості займатися спортом дітям з особливими освітніми потребами, але, що ще більш важливо - рівне шанобливе ставлення оточення. Для затвердження простої істини, що всі люди рівні, незалежно від обмежень фізичного або психічного здоров'я, необхідна регулярна просвітницька діяльність.

Мета таких інклюзивних занять - створення безбар'єрного середовища для дітей з інвалідністю, яка забезпечує їх доступ до спорту і спілкуванню з однолітками в змішаних групах. Такий підхід підтримує розвиток інклюзивного спорту, основна ідея якого полягає у виключенні будь-якої дискримінації та створенні спеціальних умов для дітей з інвалідністю. Основна мета проєкту «Так, я можу!» - це соціалізація дітей з інвалідністю за допомогою спорту.

На інклюзивних засадах у місті вже працюють декілька секцій: з футболу, плавання, бальних танців та художньої гімнастики на базі спортивного клубу «АльфаСпорт».

Інклюзивний навчально-тренувальний процес в структурі сфери фізичної культури та спорту реалізовувався в Донецькій області. Дослідження щодо виявлення готовності фахівців до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу.

У дослідженні взяли участь 16 представників сфери фізичної культури і спорту (13 тренерів, 2 функціонери) (рис.4.1).

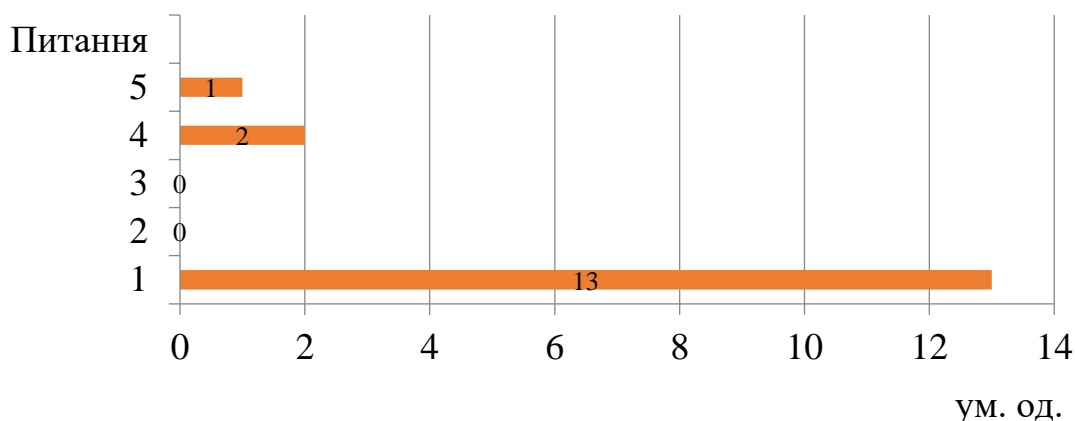

Рис. 4.1. Напрямок діяльності респондента (n=16):

- 1 - тренер в ДЮСШ, спортивному клубі;
- 2 - фітнес-тренер;
- 3 - вчитель фізичної культури;
- 4 - функціонер;
- 5 - інший варіант.

Аналіз результатів дослідження щодо форм організації занять дітей з інвалідністю (рис.4.2.) дає змогу прослідкувати те, що більша частина респондентів вважає, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих групах (62,5%). Система, яка нині більш актуальна для цього регіону відходить на другий план, а саме думка респондентів (25%) про те, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих закладах. Лише менша кількість опитуваних (12,5%) дотримуються думки, що діти з інвалідністю мають займатися в групах з практично здоровими дітьми. Це свідчить про те, що на Донеччині фахівці сфери фізичної культури і спорту не впроваджують інклюзивний навчально-тренувальний процес у власних спортивних клубах.

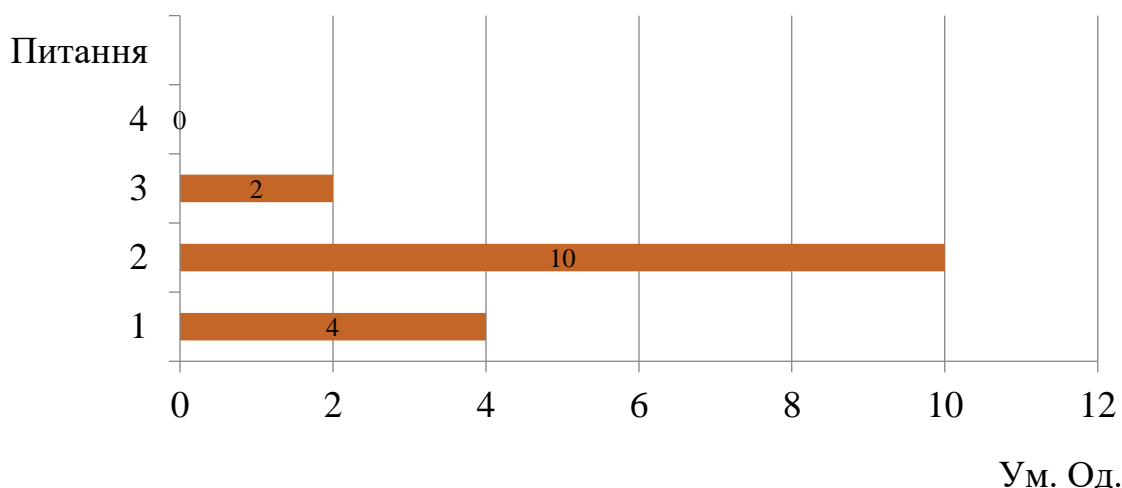

Рис. 4.2. Форми, щодо організації занять дітей з інвалідністю (n=16):

- 1 - вважаю, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих закладах;
- 2 - вважаю, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих групах;
- 3 - вважаю, що діти з інвалідністю мають займатися в групах з практично здоровими дітьми;
- 4 - інший варіант.

Результати дослідження щодо ставлення респондентів до інклюзивного навчально-тренувального процесу позитивно свідчать про те, що серед респондентів відсутні ті, що негативно ставляться до ідеї інклюзивного навчально-тренувального процесу (рис.4.3.). На відміну від тих, хто позитивно ставиться до неї (56,3%). 43,8% респондентів мають невпевненість в правильності цього тренування, що обумовлено відсутністю у вільному доступі навчально-методичного забезпечення, практичної складової побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу та відсутністю матеріально-технічної бази для певного виду спорту.

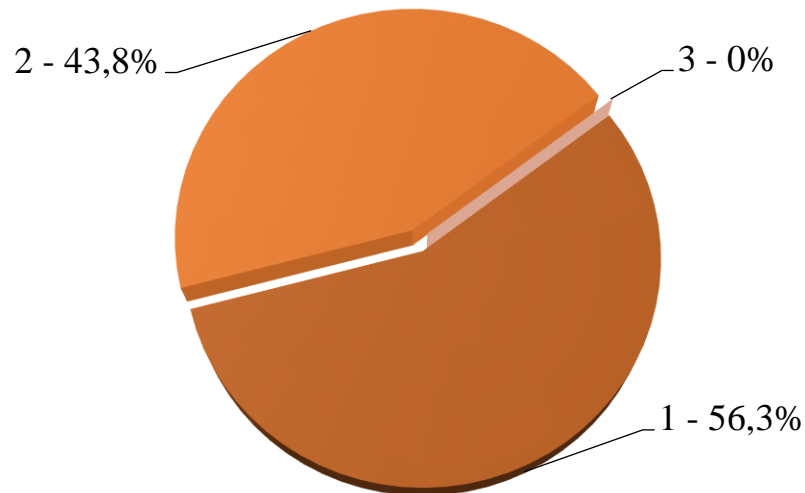

Рис. 4.3. Ставлення респондентів до інклюзивного навчально-тренувального процесу (n=16):

1 – позитивно ставлюся до ідеї інклюзивного навчально-тренувального процесу;

2 – хотілося б прийняти позицію інклюзивного навчально-тренувального процесу, але виявляю невпевненість в правильності цього тренування;

3 – негативно ставлюся до ідеї інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Наступним кроком було виявлення серед респондентів тих, чия діяльність передбачає роботу з дітьми з інвалідністю (рис. 4.4.) . Серед опитуваних респондентів 56,3% працюють з такими дітьми, а 43,8% ні.

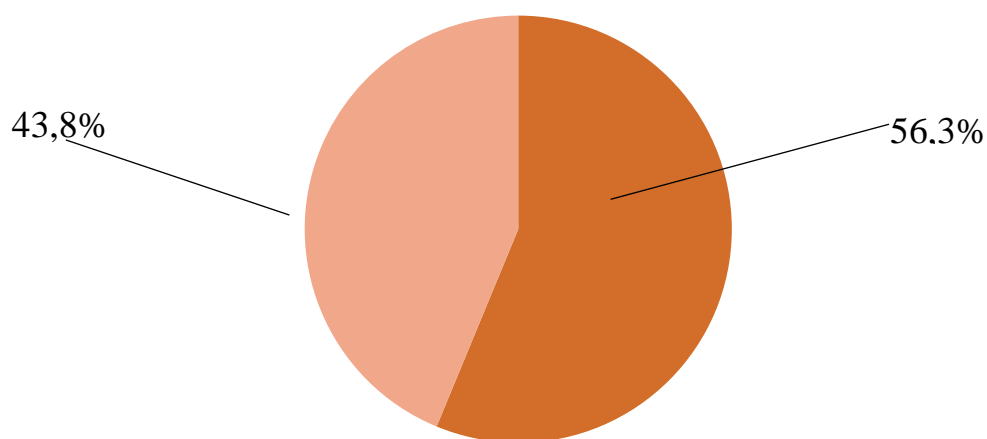

Рис. 4.4. Приналежність респондентів до роботи з дітьми з інвалідністю (n=16):

- 1 - так;
- 2 - ні.

У результаті аналізу відповідей на питання щодо форм діяльності з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу (рис. 4.5.) можемо прослідкувати те, що діяльність респондентів, чия робота передбачає побудову інклюзивного навчально-тренувального процесу, дорівнює тому самому відсотку опитуваних (12,5%), що дотримуються думки, що діти з інвалідністю мають займатися в групах з практично здоровими дітьми. Саме стільки респондентів у відповіді обрали варіант роботи, побудованої на індивідуальних заняттях з дітьми з інвалідністю. 31,3% фахівців галузі фізичної культури і спорту зазначає те, що їх робота безпосередньо передбачає роботу з окремими групами дітей з інвалідністю, а більшість респондентів (43,8%) обрали інший варіант, що передбачає адміністративні посади, які не передбачають особистий контакт з нашої цільовою групою дітей.

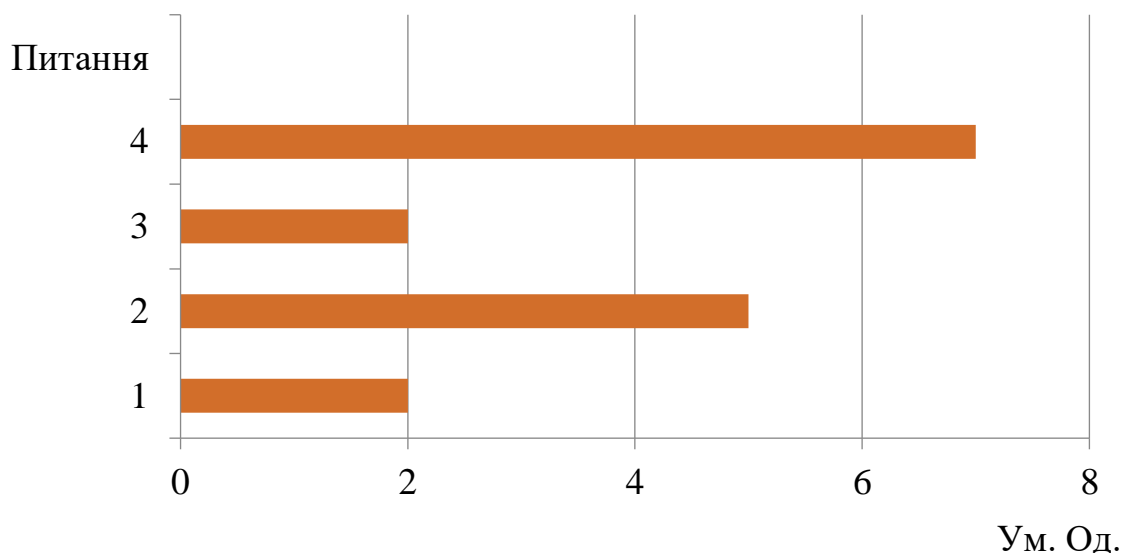

Рис. 4.5. Форми діяльності з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу (n=16):

- 1 - інклюзивний навчально-тренувальний процес;
- 2 - робота з окремими групами дітей з інвалідністю;
- 3 - індивідуальні заняття з дитиною з інвалідністю;
- 4 - інший варіант.

Досліджуючи питання щодо перешкод для включення дітей з інвалідністю в інклюзивний навчально-тренувальний процес (рис. 4.6.) можемо зробити висновки, що основною перешкодою, на думку респондентів (56,3%) є те, що діти з інвалідністю не засвоїли б те, що могли засвоїти в умовах спеціальної установи. На відміну від 12,5% респондентів, які впевнені, що здорові діти будуть ущемлені в правах, їм буде приділятися менше часу для засвоєння програми. Основною перешкодою на шляху побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу вважають страх та невпевненість тренерів 31,3% респондентів, що свідчить про не готовність їх впроваджувати зміни у процесах побудови тренувань у спортивних клубах. Ці результати свідчать про відсутність необхідних знань та навичок з побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу для отримання

необхідних результатів у спорті як для дітей з інвалідністю, так і для майже здорових дітей.

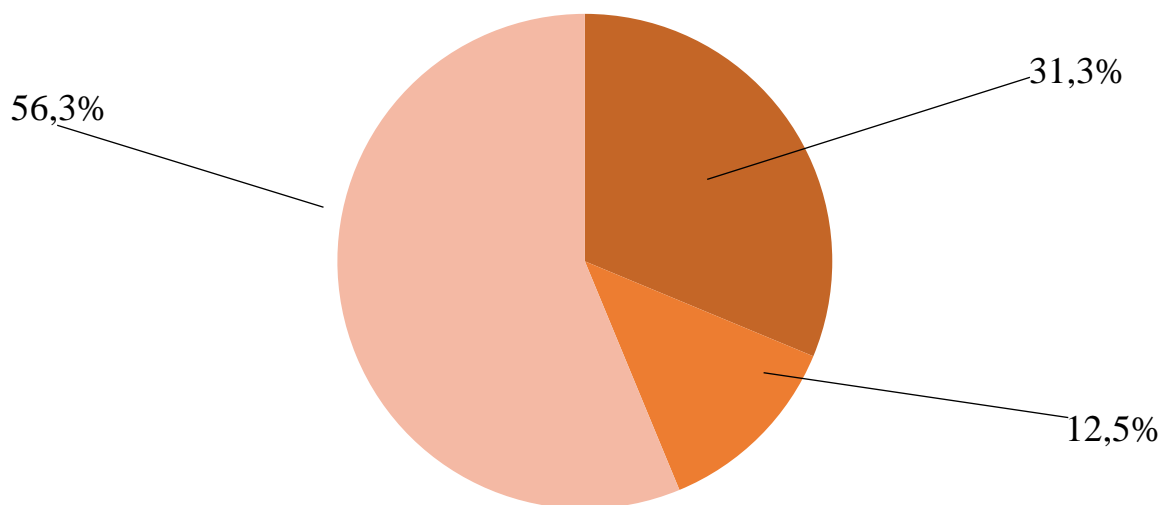

Рис. 4.6. Головною перешкодою для включення дітей з інвалідністю в інклюзивний навчально-тренувальний процес, на думку респондентів, є (n=16):

- 1 - страх і невпевненість тренерів;
- 2 - побоювання тренерів, що майже здорові діти будуть ущемлені в правах, їм буде приділятися менше часу для засвоєння програми;
- 3 - побоювання тренерів, що діти з інвалідністю не засвоїли те, що могли б засвоїти в умовах спеціальної установи.

Опрацьовані результати опитування щодо рівня власних знань і розуміння інклюзивної освіти (рис. 4.7.) демонструють приналежність половини респондентів (50%) до групи, яка добре розуміє і усвідомлює особливості такого явища, як інклюзивна освіта, на відміну від тих, хто взагалі не має уявлення і не розуміє суті такого явища (12,5%). Також серед опитуваних є ті, хто мають обмежені уявлення про інклюзивну освіту (37,5%). Це свідчить про те, що респонденти не мають достатнього обсягу знань, навичок та вмій з побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу. Формальна освіта, отримана респондентами у ЗВО за спеціальністю

фізична культура і спорт, не несе у собі усіх необхідних інструментів для започаткування роботи з дітьми з інвалідністю.

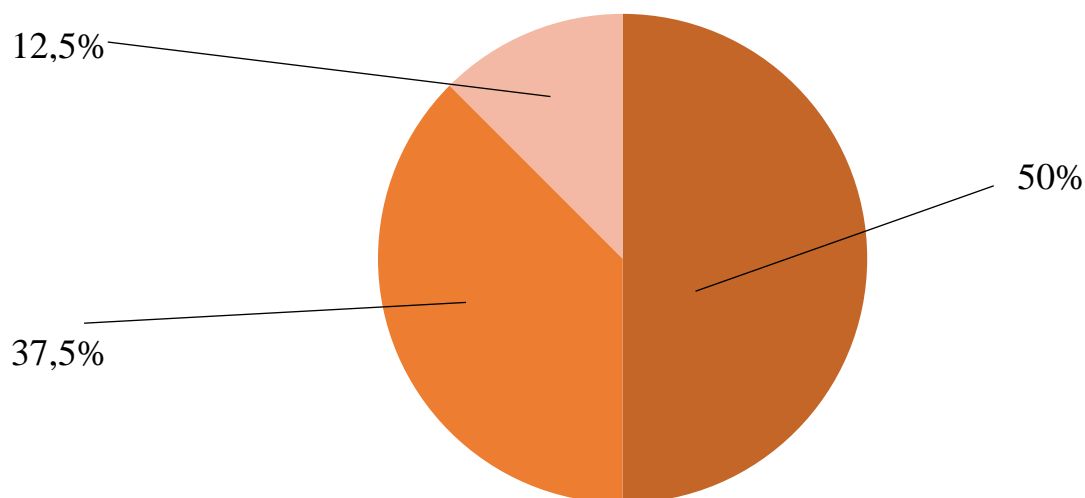

Рис. 4.7. Оцінка респондентами власних знань і розуміння інклюзивної освіти (n=16):

- 1 - добре розумію і усвідомлюю особливості інклюзивної освіти;
- 2 - маю обмежені уявлення про інклюзивну освіту;
- 3 - не маю уявлення і не розумію суті такого явища.

Більшість (62,5%) опитуваних фахівців галузі фізичної культури і спорту не знайома з основними положеннями організації інклюзивного навчально-тренувального процесу (рис. 4.8.), 37,5% зазначили про власну обізнаність з даного питання, що підтверджує необхідність популяризації напрямку роботи з дітьми з інвалідністю у закладах фізичної культури і спорту, а також впровадження навчальних програм для фахівців, які працюють у цій сфері.

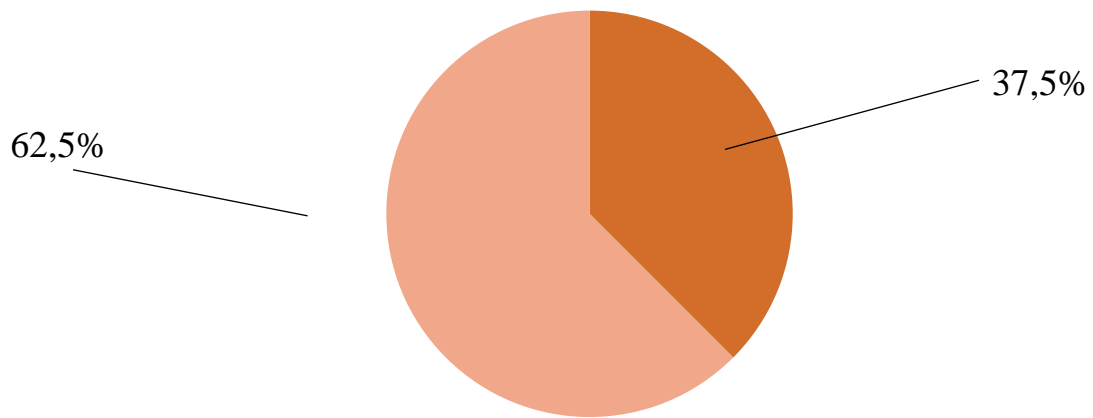

Рис. 4.8. Обізнаність респондентів з основними положеннями організації інклюзивного навчально-тренувального процесу (n=16):

- 1 - так;
- 2 - ні.

Більше ніж половина респондентів (рис. 4.9.), що вказали про необізнаність з питань основних положень організації інклюзивного навчально-тренувального процесу надали відповідь інший варіант, що свідчить про відсутність джерела знань. Менша частина опитуваних (18,8%) зазначили, що отримані знання у цій галузі отримали через формальну освіту, а саме у ЗВО, коледжах та інших закладах. Чверть респондентів отримували необхідні для роботи з дітьми з інвалідністю знання та навички через неформальну освіту та інноваційні методи – тренінги, воркшопи, курси тощо, що підтверджує важливість впровадження систем навчання, що об'єднали б у собі практичну та теоретичну частини в єдине ціле.

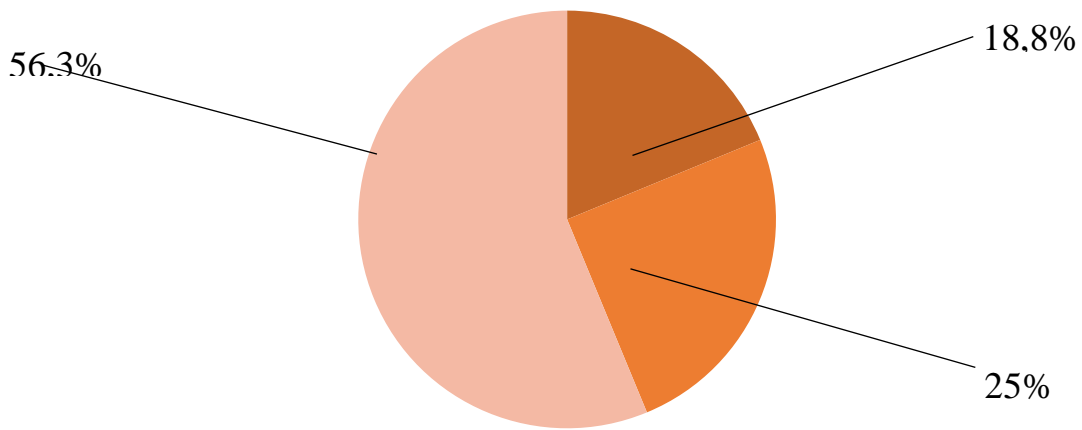

Рис. 4.9. Джерело знань респондентів, які знайомі з основними положеннями організації інклюзивного навчально-тренувального процесу (n=16):

- 1 - формальна освіта (ЗВО, коледжі тощо);
- 2 - неформальна освіта (тренінги, курси, майстер-класи);
- 3 - інший варіант.

Десяте питання щодо знань, яких не вистачає для вдосконалення інклюзивного навчально-тренувального процесу респондентам було розгорнутим. У процесі дослідження з'ясовано, що респондентам не вистачає:

- бажання тренерів займатися з такими дітьми;
- спеціальних навчальних програм;
- знань в галузі права;
- не вистачає спеціалізованих курсів зі спортивної фізіології та психології;
- практики;
- мови жестів;
- досвіду роботи з такими дітьми;
- фінансових можливостей.

Крім того, в процесі дослідження з'ясовано, що респонденти мають достатню кількість знань для того, щоб впроваджувати інклюзивний

навчально-тренувальний процес в межах власних спортивних клубів, проте вони не бачать в цьому сенсу, аргументуючи це тим, що неможливо одночасно займатися особам з інвалідністю та практично здоровими дітьми, адже необхідні зовсім різні підходи та методики.

Досліджуючи шляхи вирішення зазначених проблемних моментів, визначено, що ключовими серед них є:

- підвищення заробітної плати для тренерів, які проводять заняття з дітьми з інвалідністю;
- створення комунального закладу по роботі з дітьми з інвалідністю;
- удосконалення положення про ДЮСШ на рівні країни;
- впровадження централізованих курсів для тренерів;
- практика заохочення тренерів, які долучаються до організації інклюзивного навчально-тренувального процесу;
- у разі потреби, відповідно до нозології спортсмена, проходження курсів цільового призначення;
- отримання необхідних знань, виходячи з конкретних випадків.

Більшість респондентів (55%) зазначили про необхідність впровадження централізованих курсів, семінарів, лекцій та навчання тренерів для роботи з дітьми з інвалідністю, які б мали в собі практичний характер та спиралися на досвід роботи з різними нозологічними групами дітей інвалідів.

Відповіді на питання щодо перешкод на шляху впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу (рис.4.10.) продемонстрували основні перешкоди, що стояли(ять) перед респондентами на шляху впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу в їх діяльності, а саме: рівна кількість опитуваних (37,5%) вважають, що основною перешкодою є готовність тренера (необхідні знання та навички) та ті, хто обрав інший варіант (проблеми фінансування, обмеження з боку ДЮСШ та керівництва закладів, де працюють опитувані). Це підтверджує факт того, що відсутність необхідних знань та навичок є основною

перешкодою на шляху готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

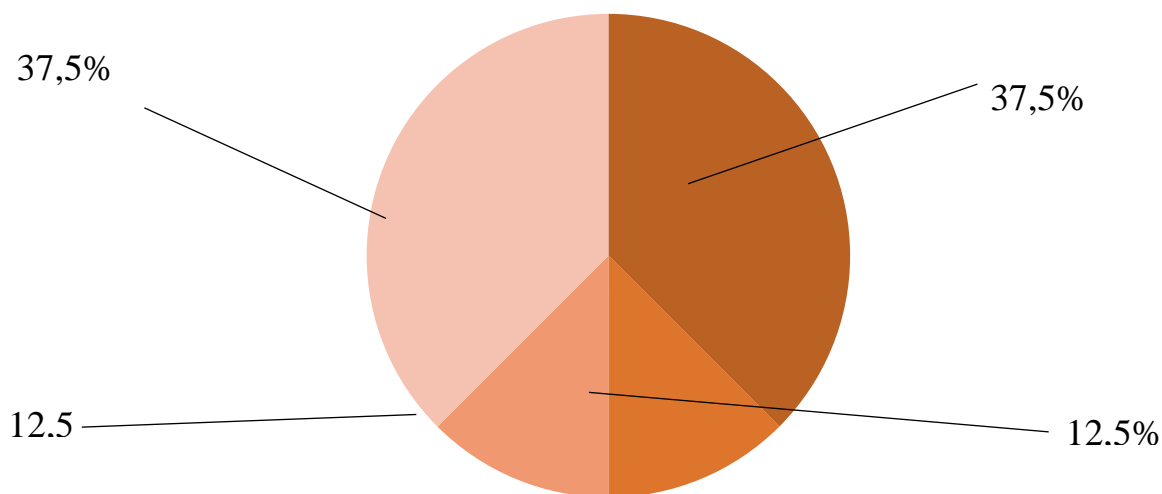

Рис. 4.10. Перешкоди на шляху впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу (n=16):

- 1 - готовність тренера (необхідні знання, навички тощо);
- 2 - готовність адміністрації (відкритий набір в групи для всіх тощо);
- 3 - готовність батьків дітей;
- 4 - інший варіант.

Більшість опитуваних (68,8%) щодо питання необхідності змінювати методики тренувального процесу (рис. 4.11.), якщо в групі є діти з інвалідністю зазначили, що бачать сенс у необхідності зміни методики тренувального процесу, якщо в групі є діти з інвалідністю, на відміну від іншої частини (31,3%), чия відповідь була “Ні”. Це свідчить про те, що методики, за якими тренують нині, мають резерви для вдосконалення, виходячи з того, як нині розвиваються види спорту, матеріально-технічне забезпечення та діти.

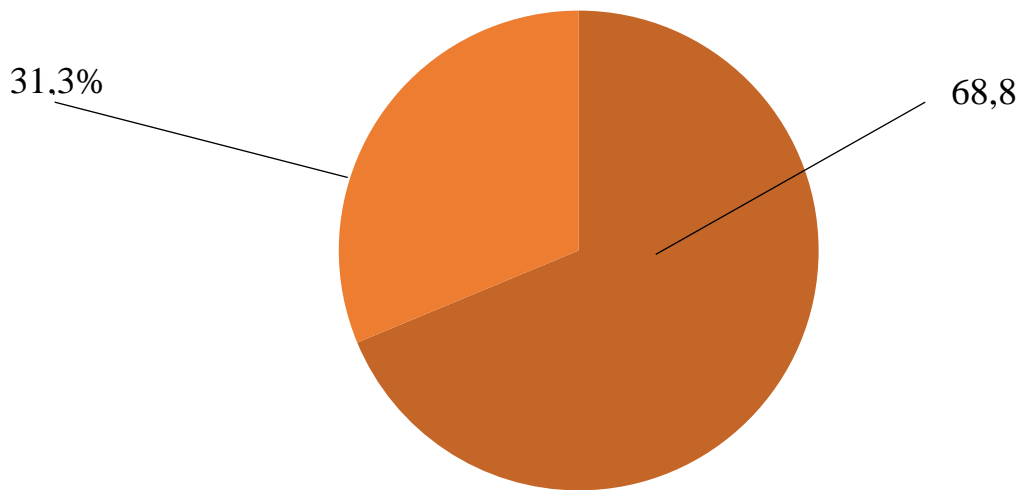

Рис. 4.11. Необхідність змінювати методики тренувального процесу, якщо в групі є діти з інвалідністю (n=16):

- 1 - так;
- 2 - ні;
- 3 - інший варіант.

Серед тих, хто дотримується думки про необхідність зміни методики, у наступному питанні ми цікавилися тим, що саме на думку респондентів має змінитися. Серед відповідей були наступні:

- поліпшити матеріальну базу, впровадити співпрацю тренера та психолога;
- наявність двох тренерів на групу;
- впровадження індивідуального підходу;
- спеціальні методи організації тренування та обмежена кількість дітей в групі;
- наявність програм, за якими можна будувати інклюзивний навчально-тренувальний процес;
- поліпшення фінансування.

Дослідження готовності респондентів будувати інклюзивний навчально-тренувальний (рис. 4.12.) процес мало результат у наступному

співвідношенні відповідей: 43,8% опитуваних готові до впровадження цього процесу, на відміну від 18,8%. Важко відповісти на дане питання 37,5% відсоткам фахівців галузі фізичної культури і спорту. Це підтверджує факт того, що більше половини респондентів не готові наразі працювати з дітьми з інвалідністю через низку причин, що були зазначені під час опитування. Серед них відсутність необхідних знань та навичок, матеріально-технічного забезпечення, підтримки адміністрації міста та області, страх не дійти до рівного рівня спортивних результатів майже здорових дітей та дітей з інвалідністю тощо.

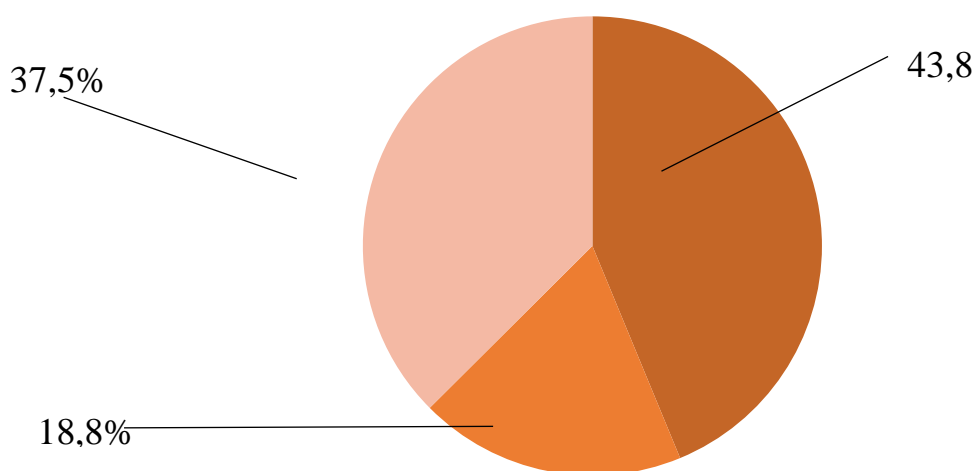

Рис. 4.12. Готовність респондентів будувати інклюзивний навчально-тренувальний процес (n=16):

- 1 - так;
- 2 - ні;
- 5 - важко відповісти.

4.2. Характеристика програми заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту»

Аналізуючи заходи, що були проведені нами впродовж останніх років, з’ясовано, що значний відсоток учасників проєктів, обмінів та форумів з неформальної освіти нечасто зустрічаються із заходами, що сфокусовані на сферу фізичної культури та спорту. Ще рідше в Україні зустрічаються

об'єднання понять неформальної освіти та інклюзії. Результати спілкування з учасниками заходів дозволяють нам стверджувати, що відсоток праць та методологічних матеріалів з організації інклюзивних уроків фізичної культури значно перевищує відсоток праць з побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Опрацювання анкет фахівців сфери фізичної культури та спорту Донецької області, які взяли участь у заході «Інклюзивна освіта у спорті» дало нам поштовх на шляху створення проєкту, що висвітлив би поняття інклюзивного навчально-тренувального процесу засобами неформальної освіти. Для цього було розроблено етапи створення програми заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія – невід'ємна складова сучасного спорту» у вигляді алгоритму (рис. 4.13). На початковому етапі було організовано бесіду з провідними фахівцями сфери фізичної культури та спорту, які працюють з дітьми з інвалідністю в Донецькій області. Під час бесіди використовувався метод «мозкового штурму» для пошуку зручних та ефективних форм проведення заходу, виходячи з попиту серед молоді та умов карантину. Було прийнято рішення провести навчання, що поєднувало б теоретичну та практичну частину на базі закладів, де працюють фахівці, у формі тренінгу та командної роботи над опрацюванням практичних навичок.

Наступні етапи об'єднали нашу роботу над створенням рекламних макетів заходів, анкет для відбору учасників, пошуку зручного часу проведення кожного з етапів навчання шляхом опитування, запуску рекламних акцій. Одним з головних кроків був пошук партнерів, якими виступили Федерації з різних видів спорту міста та області, а також Управління молоді та спорту міста Маріуполя. За участі представників цих структур відбувся останній комплекс заходів.

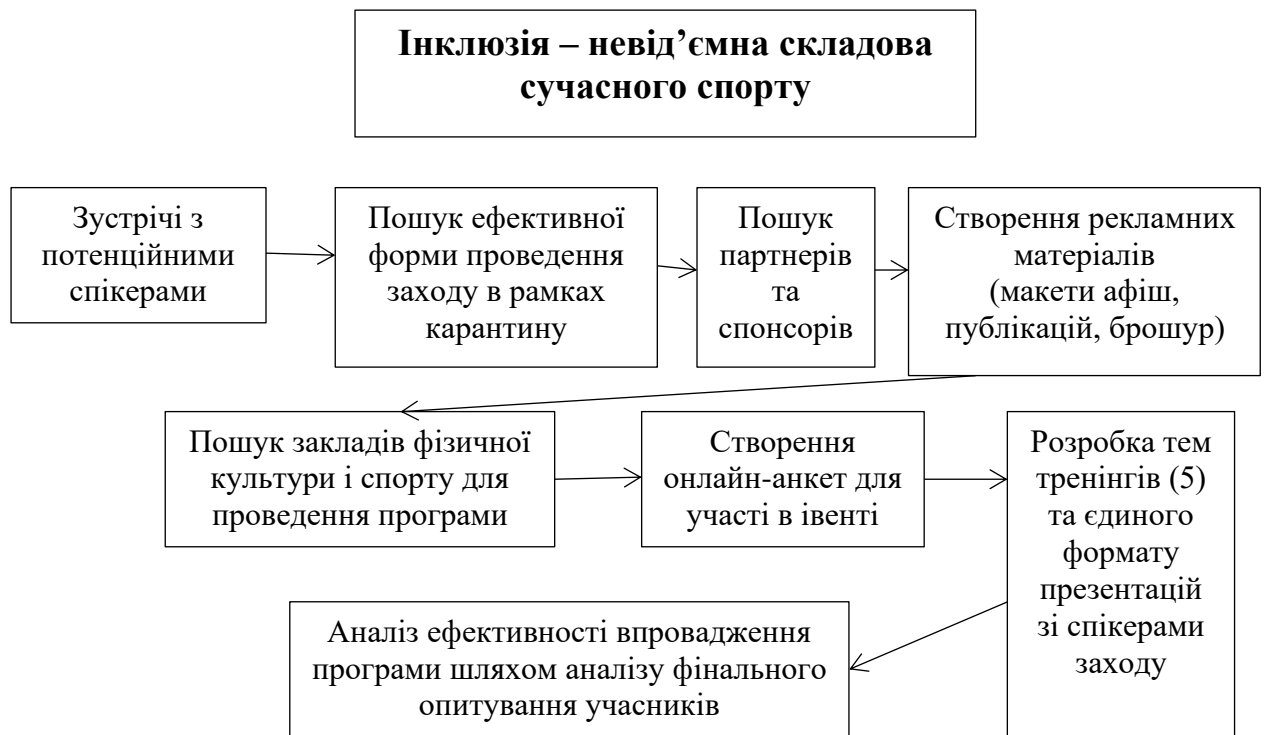

Рис. 4.13. Програма заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту»

На меті було проведення 5 заходів, які відбулися на базі СК «Ільчівець», КДЮСШ «Прометей», Міського центру позашкільної роботи, СК «АльфаСпорт». Тренери, що здійснюють впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу впродовж години ділилися власним тренерським досвідом та знанням, з яких учасники мали змогу створити практичні кейси для подальшого застосування їх у власній діяльності. Наступним кроком було проведення тренування, де учасники залучалися, як спостерігачі з можливістю ставити питання тренеру. Командна робота наприкінці двох частин полягала у створенні таблиці, де учасникам необхідно було заповнити наступні блоки:

- Що нового дізналися?
- Як змінилося ставлення до інклюзивного навчально-тренувального процесу?

- З чого ви б почали побудову такого процесу у вашій тренерській діяльності?

- Як можна подолати перешкоди, які виникають на шляху впровадження такої системи тренувань (на вашому прикладі)?

Серед спікерів програми заходів «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту» були:

- Юсупов Дамір – тренер з адаптивного футболу.

Досвід роботи за програмою побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу – 3 роки. Має тренерську ліцензію С. Під час проведення тренінгу поділився труднощами, що були на шляху тренерської діяльності, а саме:

- низький рівень популяризації напрямку діяльності клубу серед цільової аудиторії;

- відсутність волонтерів у допомозі в тренувальному процесі;

- відсутність можливості отримання додаткових навичок та знань у сфері роботи з дітьми з інвалідністю.

Спікер поділився власними кейсами, які допомогли вирішити проблемні моменти у боротьбі з перешкодами. Наприклад, про створення Інстаграм сторінки секції, а також про залучення батьків дітей, які беруть участь у тренувальному процесі, в якості волонтерів.

Учасники цікавилися де саме Дамір мав можливість отримати необхідні знання та навички роботи з дітьми з інвалідністю. Спікер поділився інформацією, щодо власного навчання за методикою роботи профільних спеціалістів з Newcastle Foundation (навчання було організоване ФК «Шахтар» на базі Академії). «Взагалі, для тих, хто шукає можливості навчання – не проблема їх знайти. Інша річ наше направлення. Проте пошук таких самих тренерів по Україні приніс мені можливість навчатися один в одного, ділитися досвідом та періодично брати участь у спільних тренуваннях та івентах в межах України та базах, де працюють колеги. Вважаю, що це найцінніший досвід. Наразі ми залучаємо до команди

фахівців тренерів-початківців, які навчаються в нас та виступають асистентами» - зауважив спікер під час свого виступу. Запорукою успішної побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу Дамір Юсупов вважає формування малих за чисельністю груп та залучення батьків у якості волонтерів.

- Кленін Борис – Тренер-викладач КДЮСШ "Прометей", віце - президент Донецької Обласної федерації стрільби з лука, керівник Приазовської Федерації стрільби з лука м.Маріуполя.

З 2014 р. Борис займається впровадженням інклюзивного навчально-тренувального процесу в тренерській діяльності. Спікер зазначає, що окрім знань, які він здобував за фахом у Бердянському Державному Педагогічному університеті на кафедрі фізичного виховання навчаючись на тренера-викладача та спортивного реабілітолога, йому було корисно отримувати досвід у тренерів, головних тренерів збірної країни, як по скайпу, так і особисто на спеціалізованих тренінгах та семінарах.

Серед перешкод спікер відмічає відсутність необхідних майданчиків для тренувань та змагань на відкритому повітрі та в залі, а також відсутність необхідного професійного обладнання для підвищення рівня майстерності. Так саме, як знання та професійність, Борис відмічає важливість підтримки зі сторони адміністрації міста та області, де планується впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу. Спікер відмітив на власному прикладі позитивні сторони у підтримці Львівської Федерації стрільби з лука, Федерації стрільби з лука України, Обласного Управління молоді та спорту Донецької області та Управління молоді та спорту міста Маріуполя, керівництва КДЮСШ «Прометей», де здійснює тренерську діяльність. Єдина перешкода, яку ще не вдається подолати – фінансування, а саме його відсутність для проведення рейтингових змагань та відряджень.

- Шухман Олег – керівник секції карате та кобудо з 2008 року.

Свій виступ під час першої частини програми спікер почав з того, що на шляху до становлення його професійної кар'єри існувало багато

перешкод. Це і недостатність інформації про можливості займатися спортом серед інвалідів, з подальшою можливістю участі у змаганнях високого рівня, відсутність необхідних практичних навичок, бо саме таких секцій з карате не було. Потрібно мати величезне бажання цим займатися не дивлячись на будь-які можливі та не можливі приклади. Проте він зазначає, що знання та досвід – одна складова, але без бажання роботу зі спортсменами з інвалідністю неможливо організувати. Треба проживати тренувальний процес з кожним спортсменом. Не важливо, яка в нього нозологія, він спортсмен і, якщо в нього є бажання, то місця тренера йому допомогти в прагненні бути чемпіоном.

Вже через значний проміжок тренерської діяльності з'явилися можливості проходження семінарів, спецкурсів та тренінгів на міжнародних та Всеукраїнських змаганнях, серед них:

- 2nd OPEN I-KARATE GLOBAL WORLD CHAMPIONSHIP para-karate;
- 28/29.04.2018 in Budapest ;
- Чемпіонату України з пара-карате 25-26 серпня 2018 року ;
- 2-nd INTERNATIONAL UKF INCLUSIVE KARATE CUP PARA-KARATE SEMINAR for athletes, coaches & judges Lviv, Ukraine 1-2 December 2018;
- First European Para-Karate Championships 10-13th of May 2018 in Novi Sad;
- 3rd I-Karate World Cup in Dublin, Ireland on the 26th and the 27th of April 2019. Introduction 4 hours ASD and Intellectual impairment, 6 hours Visual and physical impairment, 5 hours and all wheelchair users 6 hours;
- Чемпіонату України з пара-карате 22-24 березня 2019 року;
- 2nd OPEN Hungarian I-Karate Global "Athleszisz" Cup Budapest, October, 12-13th 2019;
- «3rd INTERNATIONAL UKF INCLUSIVE KARATE CUP» 7-8 грудня 2019 року;

- Чемпіонату України з пара-карате 28-29 лютого 2020 року;
- The first Online EU Inclusive Karate Kata Championship Belgium, October , 31th 2020;
- Кубку України з пара-карате 7-8 листопада 2020 року;
- 1st WORLD online INCLUSIVE KARATE Championship I-Karate-Global Belgium, April 25, 2021.

Серед побажань продовження вдосконалення системи побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу Олег порадив відійти у спорті від поняття олімпійський та неолімпійський і надати можливість, зокрема, фінансову людям з інвалідністю займатися та брати участь у змаганнях тих видів спорту, які їм цікаві. А якщо це наразі неможливо, то зобов'язати бюджети міст не менше 30% виділяти бюджетних коштів на потреби спортсменів з інвалідністю.

- Комаров Олександр – Депутат Маріупольської міської ради. Тренер з плавання. Переможець Паралімпійських ігор 2016 року.

Практична частина програми відбулася на базі КДЮСШ «Прометей», де учасники у кількості 12 осіб мали змогу спостерігати за тренувальним процесом, який проводив спікер. Було відмічене те, що у секції є потужна підтримка адміністрації міста. Вода надається на безоплатній основі. Як на обласному так і на міському рівні представники структур чують та допомагають тренерів, які працюють з дітьми з інвалідністю. Будуються в місті відразу три басейни, які будуть найсучаснішими в Донецькій області. Один з них вже запрацює з початку 2022 року.

Проте завжди є ресурси для вдосконалення, на які варто звернути увагу учасників, а саме:

- збільшення доступності спортивних об'єктів;
- збільшення кількості необхідного обладнання та інвентарю;
- допомога тренерам у навчанні з реабілітації;
- збільшення коштів на спортивно масові заходи серед дітей з інвалідністю;

- відправка спортсменів на змагання за рахунок бюджету;
- проведення піар кампаній (реклама на вулицях, телебаченні, радіо), щодо заходів чи тренувань на безоплатній основі для дітей з інвалідністю.

Усі знання та навички, якими Олександр ділився з учасниками нашої програми від здобував протягом 18 років у системі державного «Інваспорт» та безпосередньо під час тренувань.

«Індивідуальний підхід до кожного учня. Ця категорія населення дуже вразлива. Вони відчують дуже гостро не увагу. Буває дуже часто ревності. Тому, я вважаю, що треба більше часу приділяти тренуванням у малих групах» – такі поради стали завершальними від спікера для наших учасників.

- Лук'янов Геннадій – тренер-викладач з баскетболу ДЮСШ.

Серед учасників було три колишні спортсмени, які займалися баскетболом та зацікавленні у подальшому впровадженні інклюзивного навчально-тренувального процесу у власній діяльності. Саме тому від них ми почули найбільшу кількість питань до спікера програми.

«На початку впровадження ІНТП були труднощі спілкування з дітьми (спортсменами) та батьками. Батьки відверто боялися мене. Для дітей довгий час це був не спорт, а активне дозвілля. Зазначу, що без втручання міської влади неможливо організувати якісний процес. Головна проблема була з приміщенням для тренувань, проте її вдалося вирішити. Для організації роботи з інвалідами треба думати та мислити, як вони. Кожен новий рух я постійно декілька раз показував. Кожному спортсмену потрібна увага набагато більше, чим здоровим спортсменам. Я вивчав їх жести, а також дактиль. Батьки відверто боялися мене. Доводилося проводити майстер класи та зустрічі з батьками та спортсменами. Чаювання. Я розповідав про спорт та те, що заняття саме такій категорії населення дуже потрібні. Зараз в Маріуполі існує КЗ «М.Спорт», який повністю бере на себе різні труднощі, щодо локації та оренди приміщення – це дуже допомагає». Такою

комплексною була відповідь на питання, щодо труднощів у роботі з дітьми з інвалідністю та підтримки з боку влади міста та області.

Проведення практичної частини тренування залишило серед учасників програми найбільшу кількість відгуків. Саме ця частина надала можливість отримати не тільки теоретичні знання, а й побачити сам процес тренування, адже деякі учасники маючи бажання працювати з дітьми з інвалідністю, не мали досвіду співпраці з ними до цього моменту.

Серед учасників програми були 12 молодих спеціалістів, які навчаються наразі в університетах, тренують майже здорових дітей у секціях ДЮСШ та клубах міста та області. Як відбувалося навчання практичної частини можна побачити в Додатках роботи. Наприкінці навчання учасникам було запропоновано розподілитися на 4 групи по 3 людини та заповнити усі блоки таблиці на плакаті (Табл. 4.14).

Таблиця 4.14

**Фінальне завдання для учасників програми
«Інклюзивна освіта у спорті»**

Що нового дізналися?	Як змінилося ставлення до інклюзивного навчально-тренувального процесу?
З чого ви б почали побудову такого процесу у вашій тренерській діяльності?	Як можна подолати перешкоди, які виникають на шляху впровадження такої системи тренувань (на вашому прикладі)?

Аналіз роботи учасників над фінальним завданням продемонстрував те, що в ході навчання на програмі «Інклюзивна освіта у спорті» у опонентів були сформовані необхідні компетентності роботи з дітьми з інвалідністю, а саме сформувалося комплексне уявлення про роботу інклюзивних груп за допомогою принципу наочності, який використовували спікери. Були зняті проблеми невпевненості через відсутність досвіду та практики. Було змінено ставлення до інклюзивного навчально-тренувального процесу. Учасники

програми виявили особисте бажання впроваджувати такі форми проведення тренувань на власних базах роботи. Було сформовано компетентності щодо вирішення конфліктних ситуацій під час побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу з адміністрацією закладів, міста, батьками дітей та усіма стейкхолдерами інклюзивних гру. Тим самим учасники мали змогу знайти необхідні шляхи вирішення проблем та перешкод, що стояли на шляху впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Висновки до розділу 4

1. Під час роботи над четвертим розділом було проведене опитування з тематики готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу. Опрацьовані результати опитування демонструють приналежність більшої кількості респондентів до тренерської діяльності у ДЮСШ та спортивних клубах, також вони дають змогу прослідкувати те, що більша частина респондентів вважає, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих групах. Відповіді на питання продемонстрували основні перешкоди для включення дітей з інвалідністю в інклюзивний навчально-тренувальний процес, на думку респондентів, а саме: більшість опитуваних вважають, що діти з інвалідністю не засвоїли б те, що могли засвоїти в умовах спеціальної установи. На відміну від тих, які впевнені, що здорові діти будуть ущемлені в правах, їм буде приділятися менше часу для засвоєння програми. Основною перешкодою на шляху побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу вважають страх та невпевненість тренерів, що свідчить про неготовність їх впроваджувати зміни у процесах побудови тренувань у спортивному клубі.

Опрацювання анкет фахівців сфери фізичної культури та спорту Донецької області, які взяли участь у заході «Інклюзивна освіта у спорті» дало нам поштовх на шляху створення проєкту, що висвітлив би поняття

інклюзивного навчально-тренувального процесу засобами неформальної освіти. Для цього нами було розроблено програму заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту». У ході реалізації програми проведено 5 заходів, які відбулися на базі СК «Ільчівець», КДЮСШ «Прометей», Міського центру позашкільної роботи, СК «АльфаСпорт». Програма включала в собі теоретичну, практичну та аналітичну складові після проходження яких, учасники показали готовність до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

У даному розділі представлені результати власних досліджень, їх узагальнення.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема здобуття освіти дітьми з інвалідністю перебуває в центрі уваги багатьох науковців: С. Єфімової, С. Королюка, Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, А. Колупаєвої та зумовлює необхідність її подальшої розробки, зокрема, щодо впровадження інклюзивної освіти [1; 2]. Зокрема, у навчально-методичному посібнику для керівників загальноосвітніх навчальних закладів «Інклюзивна школа: особливості організації та управління» Колупаєва А. А., Софій Н. З. та Найда Ю. М. розглядають питання інклюзивної освіти в педагогіці і практиці діяльності школи та стверджують, що тематика досліджень цієї галузі є актуальною і необхідною в умовах сучасності. Натомість у праці С. Єфімової та С. Королюка «Лідерство та інклюзивна освіта» у розділі критичний аналіз ставлення керівника до інклюзії можемо побачити висвітлену важливість розвитку здатності до критичного перегляду власних уявлень, щодо інклюзії та їхнього впливу на професійну практичну діяльність. Паралельно з цим у навчально-методичному посібнику «Асистент учителя в інклюзивному класі», авторами якого є Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук та Ю. М. Найда, виокремлюємо для нашої роботи необхідну інформацію, що стосується особливості організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі. Саме там чітко прописується важливість в організації інклюзивного освітнього процесу – асистента. Саме це полягло в основу вадливості залучення до тренувального процесу особи, яка б супроводжувала дітей з особливими потребами та мала необхідні знання та навички на рівні з тренером.

Інклюзивне навчання характеризується потребами дітей, підлітків та усіх бажаючих здобувати освіту, долучатися до процесів навчання, культурних заходів і життя громади. Це процес, який дозволяє здобувати освіту людям з особливими освітніми потребами та навчатися в загальному освітньому середовищі, що стає альтернативою інтернатній системі, за якою вони живуть та навчаються окремо від інших дітей або за індивідуальними графіками [11].

Фізична культура за змістом своєї основної діяльності передбачає деякі інтеграційні можливості людей з інвалідністю. У своїх працях А. Батова пише, що проблема інклюзивного фізичного виховання має підґрунтя у сфері проблем адаптивної фізичної культури, втім не ототожнює їх, а розглядає вперше, як окрему гілку розвитку і соціалізації дітей з інвалідністю спільно зі здоровими дітьми за допомогою фізичних вправ [12].

Аналіз науково-методичної літератури демонструє недостатню кількість потрібних знань та практичних навичок у фахівців сфери фізичної культури і спорту сучасності, а саме можливості здобувати ці необхідні знання шляхом неформальної освіти. Адже багато тренерів та функціонерів починають впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу вже після отримання освіти у ЗВО та шукають можливість опанувати не лише актуальні теоретичні знання, а й практичні навички. Якщо розглядати характеристики неформальної освіти у фізичній культурі і спорті, то варто зауважити на недостатню кількість теоретичного підґрунтя, адже це поняття є новим, якщо розглядати його у поєднанні зі сферою фізичної культури і спорту.

Неформальна освіта у спорті – можливість тренера здобути необхідні навички нових спрямувань (зокрема побудови інклюзивного тренувального процесу) у новітній формі – тренінги, воркшопи, вебінари тощо. Паралельно з цим є і друге направлення поняття неформальної освіти в спорті – це можливість самого спортсмена навчання окремим аспектам інклюзії та опанування вміння власне коригувати тренувальний процес, з метою

вдосконалення самостійної частини фізичної підготовки. Звертаємо увагу на необхідність залучення до процесів неформальної освіти, як тренерів, студентів, так й інших фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Отже, в процесі обробки літературних джерел визначено, що неформальна освіта набуває все більшої актуальності, а її використання в поєднанні з формальною – дасть широкі перспективи для активізації розвитку фахівців сфери фізичної культури і спорту у побудові інклюзивного навчально – тренувального. Неформальна освіта у спорті – це перш за все можливість тренера здобути необхідні навички нових спрямувань (побудови інклюзивного тренувального процесу) у новітній формі – тренінги, воркшопи та вебінари, які базуються на основних трьох засадах неформальної освіти, що актуальні серед сучасного суспільства: вчитися в дії, вчитися взаємодіяти та вчитися вчитися.

Інформаційний простір заповнений пропозиціями до студентів щодо участі у заходах неформальної освіти. Для того, щоб зорієнтуватися в них, слід чітко ставити цілі та завдання і обирати ті, що допоможуть найбільш ефективно їх вирішити. Аналіз літературних джерел і напрацювання практиків дозволив з'ясувати, що залучення здобувачів вищої освіти спеціальності фізичної культури і спорту до активного руху у неформальній освіті, сприятиме активізації їх дій щодо саморозвитку, вдосконалення, розширення знань та формування загальних профільних компетентностей.

Для побудови гіпотетичної моделі студентського руху, здійснено пошук можливостей для аналізу та запозичення досвіду організації, що впродовж тривалого проміжку часу займається проектною роботою та популяризацією руху неформальної освіти серед молоді та фахівців сфери педагогіки, психології та роботи з дітьми. У ході дослідження був проведений аналіз існуючих пропозицій у сфері неформальної освіти для здобувачів вищої освіти (2018 – 2020 рр.) та обрано напрямки, які були актуальні для дослідження, а саме ознайомлення з поняттям soft skills (гнучкі навички) та їх зв'язок зі сферою фізичної культури та спорту.

Два роки досліджень у сфері неформальної освіти створили підґрунтя для запуску роботи власної платформи «СПЕКТР», на меті якої було впровадження навчання тренінговими формами шляхом неформальної освіти. Першим був проведений Всеукраїнський форум «Змінюйся». Результати організації та проведення заходу продемонстрували високий рівень зацікавленості студентської молоді в івентах з неформальної освіти (конкурс на участь у заході склав 2 людини на 1 місце). Аналіз результатів зворотного зв'язку показав достатню ефективність подібних форм роботи з молоддю, активізацію молодіжних ініціатив та попит молоді у неформальній освіті.

Протягом двох наступних років створено та впроваджено в життя наступні заходи, що мали більш вузьку направленість та об'єднували не тільки студентів факультетів фізичного виховання та спорту, а й досвідчених фахівців сфери фізичної культури і спорту, тренерів та науковців. У зв'язку зі зміною міста мешкання територіально змінилася цільова аудиторія, деякі заходи мали можливість підключати учасників онлайн, виходячи з запиту та задля популяризації тем та платформи.

Під час проведення досліджень та впровадження низки заходів було також з'ясовано той факт, що побудова системи адаптивного спорту на прикладі художньої гімнастики, демонструє наявність її лише за кордоном. В Україні змагань для дітей з інвалідністю доволі мало, а інклюзивний навчально-тренувальний процес з художньої гімнастики майже відсутній. Якщо розглядати Донецьку область та єдине місто, де функціонують секції з художньої гімнастики – Маріуполь, то, на жаль, в жодному існуючому державному спортивному закладі міста немає можливості займатися даним видом спорту дітям з інвалідністю. Це проявляється не тільки у відсутності інклюзивних груп, а й взагалі у неможливості віддати дитину до секції з гімнастики у спеціалізовані групи чи заклади. Це стало поштовхом для аналізу інклюзивних процесів у місті та області в інших видах спорту.

Було виявлено, що у Маріуполі з травня 2021 року функціонує секція з

оздоровчої греко-римської боротьби для дітей з інвалідністю віком від 7 до 16 років. У групі працюють тренери - професіонали, ліцензовані фахівці з унікальними методиками роботи. Так саме діють секції з футболу, баскетболу, стрільби з луку, гімнастики тощо.

Для виявлення готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу було проведено опитування серед фахівців сфери фізичної культури і спорту було проведене опитування з питань готовності тренера до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу, у якому взяли участь 16 респондентів. Опрацьовані результати опитування демонструють приналежність більшої кількості респондентів до тренерської діяльності у ДЮСШ та спортивних клубах, також вони дають змогу прослідкувати те, що більша частина респондентів вважає, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих групах. Відповіді на питання продемонстрували основні перешкоди для включення дітей з інвалідністю в інклюзивний навчально-тренувальний процес, на думку більшості респондентів діти з інвалідністю не засвоїли б те, що могли засвоїти в умовах спеціальної установи. На відміну від тих, які впевнені, що здорові діти будуть ущемлені в правах, їм буде приділятися менше часу для засвоєння програми. Основною перешкодою на шляху побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу вважають страх та невпевненість тренерів, що свідчить про не готовність їх впроваджувати зміни у процесах побудови тренувань у спортивних клубах.

Аналіз анкет фахівців галузі спорту Донецької області, які взяли участь у заході «Інклюзивна освіта у спорті» дало нам поштовх на шляху створення проєкту, що висвітлив би поняття інклюзивного навчально-тренувального процесу засобами неформальної освіти. Для цього нами було розроблено маршрут етапів створення заходу «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту». У ході програми було проведено 5 заходів, які відбулися на базі СК «Ільчівець», КДЮСШ «Прометей», Міського центру позашкільної роботи, СК «АльфаСпорт». Програма включала в собі теоретичну, практичну та

аналітичну складові.

У ході дослідження було виявлено, що відвідування учасниками заходів з неформальної освіти у спорті підвищило рівень їх готовності до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу у спортивних клубах за місцем роботи. Це було підтверджено під час аналізу фітбеку у вигляді заповненої групами таблиці та під час фінального брифінгу з усіма спікерами та партнерами програм.

Таким чином, під час досліджень було виділено три групи даних:

- 1) новими даними є:
  - виділено ефективні форми для реалізації програм заходів з неформальної освіти;
  - розкрито концепцію та алгоритми створення Всеукраїнських івентів з неформальної освіти у сфері фізичної культури та спорту;
  - обґрунтовані показники готовності тренерів до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу;
  - з'ясовано ефективність впровадження програми «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту» до готовності тренерів інклюзивного навчально-тренувального процесу;
  - розкрито сутність та механізм реалізації інклюзивного навчально-тренувального процесу в футболі, баскетболі, стрільбі з луку тощо, під час тренінгів з провідними фахівцями сфери фізичної культури та спорту Донецької області;
  - розроблено комплекс заходів з неформальної освіти у спорті з тем побудови та впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.
- 2) доповнюють відомості про:
  - особливості поведінки спортсменів з інвалідністю з різних видів спорту під час впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу [7,8,22,33];
  - вплив неформальної освіти на формування особистості фахівців

сфери фізичної культури і спорту [9,11,12].

3) підтверджують, що:

- існує потреба у впровадженні програм навчання з теми побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу для фахівців сфери фізичної культури і спорту [25,31,35,43];

- необхідні зміни у відношенні до інклюзивного навчально-тренувального процесу з боку адміністрацій міст, закладів фізичної культури та спорту; вдосконалення матеріально-технічної бази з окремих видів спорту; покращення фінансування [4,14,28,32,45];

- заняття дітей з інвалідністю в інклюзивній формі позитивно впливає на підвищення рівня соціалізації та стану здоров'я [15,27,29,52].

ВИСНОВКИ

1. У результаті теоретичних досліджень визначено, що інклюзивна освіта у спорті, як і на проєкції у школі та сфері фізичної культури – має великі ресурси для розвитку в Україні. Визначено необхідність трансформаційних процесів в освіті та спорті. Проаналізовано та визначено, що проблема спільного навчання руховим діям, розвиток фізичних здібностей, виховання особистісних якостей школярів з інвалідністю та їх практично здорових однолітків в умовах інклюзивного навчально-тренувального процесу в Україні вивчена не в повному обсязі: відсутні концептуальні та технологічні підходи до її чіткого розуміння і безперешкодного впровадження.

2. Неформальна освіта набуває все більшої актуальності, а її використання в поєднанні з формальною – дасть широкі перспективи для активізації розвитку фахівців сфери фізичної культури і спорту у побудові інклюзивного навчально-тренувального процесу. Неформальна освіта у спорті – це перш за все можливість тренера здобути необхідні навички нових спрямувань (побудови інклюзивного тренувального процесу) у новітній формі – тренінги, воркшопи та вебінари, які базуються на основних трьох засадах неформальної освіти, що актуальні серед сучасного суспільства: вчитися в дії, вчитися взаємодіяти та вчитися вчитися.

3. Під час здійснення пошуку можливостей для аналізу та запозичення міжнародного та національного досвіду визначено концептуальні положення, обрані форми, траєкторію побудови дій щодо організації молодіжної платформи «СПЕКТР» та спроєктовано необхідність та ефективність отримання навичок та знань через неформальну освіту. Це обґрунтовано тим, що майбутні тренери мають здібності до самоорганізації та вміння вести за собою «вихованців». Проблема нестачі спільних ідей, потреба у знаннях, що дає неформальна освіта, руху, що об'єднував би молодь та активізував їх діяльність, дала поштовх до реалізації ідеї.

Враховуючи значне підвищення рівня зацікавленості та активізації студентів за тиждень після форуму було розпочато проведення низки заходів від молодіжної платформи «СПЕКТР», що продовжує активно функціонувати. Створено та впроваджено в життя заходи, що мали більш вузьку направленість та об'єднували студентів та досвідчених фахівців, тренерів та науковців сфери фізичної культури і спорту.

4. Наступним етапом розвитку та впровадження заходів з неформальної освіти стало врахування сучасних викликів сьогодення. Зокрема, у зв'язку з пандемією в наслідок Ковіда та зміною цільової аудиторії, деякі заходи мали можливість підключати учасників онлайн, виходячи з запиту та задля популяризації тем та платформи. Водночас, відсутність в жодному існуючому державному спортивному закладі Донецької області можливості займатися художньою гімнастикою у дітей з інвалідністю призвела до визначення пріоритетних напрямів та принципів діяльності створеного спортивного клубу «AlfaSport». Наявність потужної матеріально-технічної бази та можливість працювати по 2-3 тренери та тьютори на групу, що дозволяє приділяти достатньо уваги кожній дитині та здійснювати якісний тренувальний процес, виступають основними умовами, що дозволили впровадження питань інклюзії в клубі.

5. У результаті опитування респондентів сфери фізичної культури і спорту визначено чинники готовності тренерів до впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу. З'ясовано приналежність більшої кількості респондентів до тренерської діяльності у ДЮСШ та спортивних клубах, також вони дають змогу прослідкувати те, що більша частина респондентів вважає, що діти з інвалідністю мають займатися в окремих спеціалізованих групах. Аналіз результатів опитування респондентів дозволив окреслити основні перешкоди для включення дітей з інвалідністю в інклюзивний навчально-тренувальний процес, а саме: більшість опитуваних вважають, що діти з інвалідністю не засвоїли б те, що могли засвоїти в

умовах спеціальної установи. На відміну від тих, які впевнені, що здорові діти будуть ущемлені в правах, їм буде приділятися менше часу для засвоєння програми. Основною перешкодою на шляху побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу вважають страх та невпевненість тренерів, що свідчить про їх неготовність впроваджувати зміни у процес побудови тренувань у спортивному клубі.

6. Опрацювання анкет фахівців сфери фізичної культури і спорту Донецької області, які взяли участь у заході «Інклюзивна освіта у спорті» дало нам поштовх на шляху створення проєкту, що висвітлив би поняття інклюзивного навчально-тренувального процесу засобами неформальної освіти. Для цього розроблено програму заходів з неформальної освіти для тренерів «Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту». У ході реалізації програми проведено 5 заходів, які відбулися на базі СК «Ільчівець», КДЮСШ «Прометей», Міського центру позашкільної роботи, СК «АльфаСпорт». Тренери, які здійснюють впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу ділилися власним тренерським досвідом та знаннями, з яких учасники мали змогу створити практичні кейси для подальшого застосування їх у власній діяльності. Наступним кроком було проведення тренування, де учасники залучалися як спостерігачі з можливістю ставити питання тренеру.

7. Програма включала в собі теоретичну, практичну та аналітичну складові після проходження яких, учасники продемонстрували те, що в ході навчання на програмі «Інклюзивна освіта у спорті» сформовані необхідні компетентності роботи з дітьми з інвалідністю, а саме: сформувалося комплексне уявлення про роботу інклюзивних груп за допомогою принципу наочності, який використовували спікери; зняті проблеми невпевненості через відсутність досвіду та практики; змінено ставлення до інклюзивного навчально-тренувального процесу; виявлене особисте бажання впроваджувати такі форми проведення тренувань на власних базах роботи; сформовано компетентності щодо вирішення конфліктних ситуацій під час

побудови інклюзивного навчально-тренувального процесу з адміністрацією закладів, міста, батьками дітей та усіма стейкхолдерами інклюзивних груп. Тим самим учасники мали змогу знайти необхідні шляхи вирішення проблем та перешкод, що стояли на шляху впровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на продовження реалізації програми заходів з неформальної освіти інклюзивного навчально-тренувального спрямування із залученням провідних фахівців сфери фізичної культури та спорту України задля підготовки тренерів до організації роботи дітей з інвалідністю разом з практично здоровими однолітками.

Список використаних джерел

1. Бут Т. И. Политика включения и исключения в Англии: в чьих руках сосредоточен контроль / Т. И. Бут // Соц. инклюзия в образовании. - М., 2003. - С. 17.
2. Байда Л. Ю. Школа для каждого: посібник / Упорядник:– К. 2015. 60с.
3. Байда Л.Ю., Красюкова - Еннс О.В., Буров С Ю., Азін В.О.,
4. Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Інвалідність та суспільство:навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової - Еннс О.В. / - К., 2012. - 216 с.
5. Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С Ю., Азін В.О.,Грибальський Я.В., Найда Ю.М.. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В.– К., 2012. – 216 с.
6. Батова А. В. Социально-педагогические условия позитивной интеграции детей-инвалидов в социальную среду: автореф. дис. ... канд. пед. наук: [спец.] 13.00.02. – М., 2001. – 23 с.
7. Борисенко Л. Л. Підвищення ефективності процесу фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти // Надання освіти з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – Лисичанськ: ВП ЛПК ЛНУ: Лисичанськ: ТОВ „КИТ – Л”, 2015. – С. 23-26.
8. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище / Л.Л. Борисенко /Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу : Збірник за матеріалами VI Всеукр. науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року). – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ : ФОП Чернов О. Г. –

2018. – с. 23-26. Режим доступу:
<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3215/1/Borisenko.pdf> .

9. Букина Н.Н. Развитие государственной системы неформального образования взрослых в России // Человек и образование. 2010. №1. С. 56-61. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-sistemy-neformalnogo-obrazovaniya-vzroslyh/viewer> .

10. Бучинський М. Я., Горик О. В., Чернявський А. М., Яхін С. В. ОСНОВИ ТВОРЕННЯ МАШИН / [За редакцією О. В. Горика, доктора технічних наук, професора, заслуженого працівника народної освіти України]. — Харків: Вид-во «НТМТ», 2017. — 448 с.

11. Вихляев Ю. М.. «Шляхи вдосконалення неформальної фізкультурної освіти студентів».

12. Горшкова В. В. Взаимодействие формального, неформального и информального образования как современное направление развития человека. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2014. Т. 26. С. 176–180. Режим доступу: <http://e-koncept.ru/2014/64336.htm> .

13. Грабченко А.І., Федолович В.О., Гаращенко Я.М. методи наукових досліджень. Харків: навчальний посібник. 2009. 27 с. Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/5823/1/Hrabchenko_Metody_naukovykh_2009.pdf .

14. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012.

15. Дж. Блейз, Е. Чернобой, Ш. Крокер, Е. Страт, О. Красюкова-Еннз. Розвиток політики інклюзивних шкіл. Інтегроване планування послуг, їх надання та фінансування в Канаді: посібник / – К.: Паливода А. В., 2012. – 46 с.

16. Дятленко Н.М., Софій Н.З., Мартинчук О.В., Найда Ю.М, під заг. ред. М.Ф.Войцехівського. Асистент учителя в інклюзивному класі:

навчально-методичний посібник /. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.— 172с.

17. Єфімова С.М., Королюк С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчальний курс та методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.

18. Зорянюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Режим доступу: http://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf .

19. Інклюзивна освіта: від рівних прав до рівних можливостей (інтеграція дітей із особливими освітніми потребами у звичайну школу). Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/> .

20. Климанська Л., Г. Герасим, Д. Блей. Організаційний розвиток: Тренінговий модуль / За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, О.Софій, М.Сварника. — Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» — К., 2010. — 62 с.

21. Колупаєва А. А., Єфімова С.М. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти». – К.: Науковий світ, 2010. – 20 с.

22. Колупаєва А.А. Програма курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). – К.: «А.С.К.», 2012. – 31 с.

23. Колупаєва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.

24. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛЬ», 2011. – 274 с.

25. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене:

наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. - 274 с.

26. Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/ Кол. авторів: За заг. ред. Даніленко Л.І., – К.: 2007. – 128с. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3026/1/Sofiy_N_2.pdf .

27. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник. – Київ, 2010. – 96 с. Режим доступу: <http://www.ispukr.org.ua/articles/10/10307002.pdf> .

28. Колупаєва А.А.Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах – К., 2010. – 363 с.

29. Колупаєвої А.А. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник:/. - К: «А. С. К.», 2012. - 308 с.

30. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради Ук- раїни 26 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. - 1996. - No 30. - Ст. 141. - Із змін., внесеними згідно із законом No 2222-IV від 8 груд. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. - 2005. - No 2. - Ст. 44. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> .

31. Красюкова-Еннс О., Шерл Крокер, Тамара Луценко, Юлія Найда Модуль. Консультативна політика / Авторський колектив:, // Канадсько-український проект: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі.-К., 2011.-132с. Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/35/> .

32. Луценко І., В. Крижанівський, Е. Добин. Відстоювання інтересів дітей з особливими потребами, дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту: Тренінговий модуль / За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, О. Софій, М. Сварника. — Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» — К., 2010. — 46 с.

33. Луценко І., В. Крижанівський, Е. Добин. Відстоювання інтересів дітей з особливими потребами, дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту: Тренінговий модуль / За заг. ред. О. Красюкової-Енз, О. Софій, М. Сварника. -- Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» -- К., 2010. -- 46 с.
34. Луценко Т.М. Аналіз нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні/ Електронний ресурс
35. Матвеев С.Ф., Борисова О.В., Когут І.О. Магістр: обличчям до науки (технологія підготовки магістерських робіт за спеціальністю “СПОРТ”): навч.-наоч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту. Львів: СПЛОМ; 2015. 88 с.
36. Мокін Б. І., Мокін Б. О. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ; 2014. 180с.
37. Мухлаева Т.В. Международный опыт неформального образования // Человек и образование. 2010. №4. С. 158-162.
38. Омеляненко І.О., Дидактичне забезпечення фізичного виховання школярів у гетерогенних групах в умовах інклюзивної освіти. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiOoMT9xaztAhXL2qQKHcvCBmgQFjACegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fnbu.gov.ua%2Fj-pdf%2FZnpkhist_2018_1_22.pdf&usg=AOvVaw211eg6aEW0ty480Foxg7KF
39. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: «А.С.К.», 2012. – 308 с.
40. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник / Упорядник Сидоренко Н.А. – К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015.- 64 с.
41. Паливод А.В. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади: посіб. – К.: 2012. – 50с.

42. Паливод А.В Планування спрямоване на кожного учня: посібник з розроблення та впровадження індивідуальних начальних планів: посіб. – К, 2012. – 86 с.

43. Парашин І.С., Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві]; пер. з англ. – К.: СПД-ФО 2010. – 296 с. Режим доступу: <http://ussf.kiev.ua/data/Canada/Canada/Інклюзивна%20освіта%20Тім%20Лорма%20та%20інші.pdf>.

44. Пасічник В.М., Пасічник В. Р. Проблеми реалізації інклюзивного фізичного виховання дітей дошкільного віку: Фізична культура, спорт та здоров'я, XVII Міжнародна науково-практична конференція, 2017. – 81 с. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjG2tCXv9f0AhVxiv0HHZCWAQYQFnoECAkQAQ&url=http%3A%2F%2Fjournals.uran.ua%2Fksapc_conference%2Farticle%2Fview%2F117968%2F112060&usg=AOvVaw0nEUJ80pxyQBVp0_UrIf6z.

45. Патрикеева О. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол.упорядників:— К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2013. — 100 с.

46. Сак Т.В. Посібник “Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб.”. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

47. Сварник М.. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації / Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. – К.: 2013

48. Сварник М.. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації / Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. - К.: 2013.

49. Силаева О. А. Принципы проектирования инклюзивного физкультурно-образовательной среды дошкольного образовательного

учереждения // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), Modern Research of Social Problems, No4 (36), 2014.

50. Силаева О. А. Физкультурная инклюзия как критерий качества дошкольного образования // Фундаментальные исследования. – 2014. – No 9-4. – С. 863-867. Режим доступа: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34943> .

51. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

52. Таранченко О.М., Найда Ю.М. «Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навчальний курс та методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А.А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

53. Тоні Бут. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ пер. з англ. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190.

54. Чернобой Е., О. Красюкова-Еннз. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта: посібник / - К.: Паливода А. В., 2012. – 32 с.

55. Чернобой Е., Ольга Красюкова-Еннс, Лариса Байда, Олег Лепетюк Модуль. Розробка соціальної політики // Канадсько-український проект: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі.-К., 2011.-132с.

56. Шиян Б, Омельяненко І. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навч. посіб.: в 2 ч, Ч.2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – С.102-106. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12746/1/inkluziya.pdf> .

ДОДАТКИ

Посилання на заходи молодіжної платформи «СПЕКТР»

Молодіжна платформа «СПЕКТР» на Фейсбуці:

<https://facebook.com/events/s/%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%8E%D0%B8%D1%81%D1%8F/1410862539079936/?ti=ia>

Відео-звіт молодіжної платформи «СПЕКТР»

<https://www.facebook.com/100013481493997/posts/808276952965014/?d=n>

Посилання на сторінку молодіжної платформи «СПЕКТР»

Зразки рекламної продукції та роздаткового матеріалу молодіжного форуму
«ЗмінюйСя»

Тематика тренінгів та лекцій та очікувані результати від них для стимуляції молодіжної активності

1. “Move your brain”, або про те, як прокачати свій мозок.

Спікер лекції, яка має цю назву, неодноразово зіштовхувався з проблематикою того, про що розповідав на форумі “ЗмінюйСя”. Його досвід у тому, як змусити себе використовувати власний мозок на повну та лайфхаки, якими він поділився з учасниками з цієї тематики, справили велике враження на них. Спостерігаючи за тим, як перші 15 хвилин лекції молодь сиділа нерухомо, поглинаючи в себе усю важливу інформацію і намагаючись записати основне у проміжках від здивування, ми впевнилися в тому, що жага до саморозвитку та доцільність тематики виступу спікера була обрана влучно! Окрім закону Парето 80/20, вправ для тренування мозку та вивчення особливостей головного м'язу нашого тілу, спікер мав змогу поділитися цікавою інформацією та прокачати навички учасників з тайм-менеджменту, а також а також поділитися знаннями з галузі базової психології, а саме: розповів про властивості пам'яті та те, як мати змогу зосередити нашу увагу на важливому; про сприйняття нами інформації на підсвідомості та вплив її на наш інтерес до теми.

Загалом лекція несла собою інформаційно-пізнавальний характер, однак її перевагою було те, що викладена вона по-сучасному, із застосування мультимедійного супроводу, атмосфери поглиблення у суть тематики змісту засобами зміни світлового режиму в конференц-залі та використанням матеріалу, який був перевірений та вдосконалений досвідом спікера.

2. “Креативні рішення лідера – майбутнього тренера”.

Тренінгів з даної тематики не багато, адже тема лідерства серед майбутніх спеціалістів у сфері фізичної культури та спорту наразі не є дуже

актуальною, проте саме на форум була запрошена тренерка освіти, учасниця міжнародних проєктів, організаторка міжнародних фестивалів та фахівець цієї галузі з власними розробками. Її майстерність та енергетика зробила свою справу. Неймовірно емоційні та насичені словами вдячності фітбеки учасників, дали можливість пересвідчитися у тому, що сучасні методи, форми викладання та знайомлення з новими навичками мають відображення на сприйнятті їх молоддю. Адже неординарні вправи на пошук лідерських навичок в учасників, музичний супровід, робота в командах над креативним вирішенням поставлених перед ними проблем та задач створили атмосферу довіри між спікером та молоддю, яка стала рушієм змін у свідомості “змінотворців”. Вони на тренінгу мали змогу визначити хто такий лідер, покреативити на тим, якими якостями він наділений, які цілі перед собою ставить, обговорили особливості його мислення, як шлях продукування оригінальних ідей та виконали вправи на розвиток креативного мислення. Усі ці навички та знання надходили через призму галузі фізичної культури та спорту, що й стало унікальністю наданого матеріалу.

Наразі думки провідних фахівців з неформальної освіти мають відображення у необхідності розвитку креативного мислення молоді засобами командної роботи. Адже під час них перетинаються нестандартні ідеї, які самовдосконалюються під час обговорення між особистостями та наділяються унікальністю їх власників, створюючи щось нове, те, чого ще ніхто і ніде не згадував. Паралельно з цим, у молоді є неоціненна можливість об’єднатися за інтересами, знайти команду для створення спільного проєкту та втілити свою ідею у життя.

3. “Скільки коштує ідея та як її “продати””.

Відвідавши лекцію спікера про “продаж ідей” учасниками було запропоновано додати до існуючих 3х принципів неформальної освіти 4й, а саме: “Принцип навчання з гумором”. Попри те, що ми переконалися у дієвості впливу на молодь викладеної інформації однолітками, засвідчилися у

тому, що застосування аналогії між серйозними проблемами та сучасними жартами крізь призму саркастичного підходу допомагає засвоїти та запам'ятати інформацію швидше та непримусовіше. У цьому і полягає інноваційність підходів, які мають більший вплив з точки зору педагогіки на засвоєнні матеріалу та зацікавленості з боку слухачів.

Спікер мав змогу донести до учасників важливість вміння знайти контакт з будь-якими людьми свого оточення. Починаючи з сім'ї та завершуючи стосунками з роботодавцями та колективом. Адже вміння знайти контакт у спілкуванні, усвідомлюючи психологію співрозмовника та беручи до уваги його цінності, а також виявляючи правильні моменти, під час яких можна домогтися стану повної довіри з людьми, дає нам змогу досягати реалізації власних потреб та задач. Це не можна називати маніпуляцією, проте результат від цих прийомів дієвий і має за результат вдоволення потреб обох сторін, що є запобіжним фактором виникнення конфліктних ситуацій.

Водночас з цим, навчання через приклади є значно впливовішим і дозволяє слухачеві перетнути межу довіри не тільки до спікера, а й до матеріалу, що він викладає. Значну більшість позитивних відгуків після форуму залишили саме про цього спікера, адже учасникам запам'яталися не лише тема та практичне значення лекції, а й харизма автора.

4. “Як стати мрією роботодавця?”.

З цим питанням постійно зустрічається сучасна молодь, а особливо майбутні спеціалісти галузі фізичної культури та спорту, адже вдале працевлаштування нині – одна з найважливіших цілей кожного. Ця тема викладена у вигляді авторського тренінгу спікерки нашого форуму з метою підведення межі того, що однією з місій неформальної освіти наразі є конкурентоспроможність на ринку праці. Велика кількість спортивних клубів, дитячих юнацьких спортивних шкіл та гуртків надають потужний поштовх для того, щоб бути конкурентноспроможним серед кандидатів на посади та мати власну унікальність. Кадрів стає все більше, кваліфікованих

спеціалістів теж, проте навичками комунікації, швидкої адаптації до умов оточення та вміння креативно підходити до вирішення проблем, що виникають під час роботи, наділених не кожний з них.

Роботодавці наразі помінялися місцями з потенційними робітниками тому, що саме перші тепер мають більше привілеїв у відборі других. Саме тому на тренінгу від спікерки нашого форуму учасники мали змогу ознайомитися з сучасними трендами освіти та тим, які можливості їх використання перед ними постають. Особливу увагу змінотворці приділили лайфхакам з приводу того, як перетворити роботу на хобі. Адже тенденції розвитку сучасних професій надають ширший спектр та платформу для пошуку того, що буде приносити не тільки кошти, а й задоволення від того, чим займаєшся. Для цього потрібно лише здобути нові навички, яких вимагає сучасність тому, що підходи “старшого покоління” вже не працюють, а ознайомитися з ними наразі надає можливість здебільшого неформальна освіта. Про актуальність і важливість якої зазначила тренерка освіти на авторському тренінгу.

5. “Не проспи життя”.

Наскільки влучна фраза, виходячи з того, що можливостей заробляти нині безліч навіть не виходячи з кімнати. Однак це не про нашого наступного спікера. Бо він точно знає, як розподілити правильно час та змотивуватися на працю, використовуючи деякі прийоми вранці. “Ранкові ритуали” або як зарядити себе на продуктивний день та взагалі змусити встати на пари/роботу. Не тільки корисна лекція для учасників, а й гарний спосіб знайти себе та розподілити по полицях власні пріоритети.

Безліч можливостей наразі відкривається перед молоддю, зокрема особливої популярності набула робота за кордоном. Наш спікер на форумі ділився своїм баченням ситуації і зауважував на тому, що існує багато платформ, які надають можливостей міжнародної та академічної мобільності. Підтвердженням та зауваженням на всі плюси та мінуси був досвід тренера, яким він і поділився. Загалом на аудиторію форуму мав вплив і його досвід у

підприємницькій діяльності, і факапи створення власного бізнесу.

6. “Молодіжні можливості XXI ст.”.

Авторка та організаторка форуму “ЗмінюйСя” під час тренінгу поділилася власним досвідом того, як “подорожувати, комунікувати та не витратити” і надала матеріали для учасників, де можна знайти перевірений контент, який оновлюється та кожну годину наповнюється новими платформами форумів, тренінгів, лекцій, обмінів та волонтерства. Паралельно з цим, розповіла про усі нюанси створення власного проєкту, надала практичні вправи для сформованих команд з метою симуляції над окремою проблемою. Мала змогу поговорити з учасниками та тематику проблем суспільства, адже саме вони є тим невичерпним джерелом ідей, які становляться проєктами та збирають навкруги небайдужу аудиторію на шляху до вирішення їх вирішення.

Усе це було здійснено з метою демонстрування змінотворцям того, на що вони мають повне право претендувати. Того, що вони можуть успішно реалізувати власні ідеї, ставати конкурентоспроможними на ринку праці та самодостатньою молоддю, яка прагне змін, розвитку та права вільного вибору.

**Фотозвіт з практичної частини програми заходів
«Інклюзія – невід’ємна складова сучасного спорту»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Тел. 3-36-10
 E-mail chnpu @ chnpu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125674

13.02.2020 № 4

На _____ від _____
 № _____

Довідка

**про впровадження результатів наукового дослідження
 Кузніциної Анастасії Олегівни**

У Національному університеті «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка впродовж 2019–2020 р.р. з метою апробації результатів дослідження А.О. Кузніциної «Проект створення молодіжної платформи, як галузі неформальної освіти студентів» до навчального процесу було введено:

- Елементи неформальної освіти в освітній процес на факультеті фізичного виховання, а саме участь автора (Кузніциної А.) та студентів факультету фізичного виховання в розробці, організації та впровадженні молодіжної платформи «СПЕКТР».
- Поведено для студентів університету серію мотивуючих тренінгів «Змінюйся» (листопад 2019 р.).
- Організовано регулярні заходи неформальної освіти для активізації студентського руху та розвитку особистості студентів університету.

Впровадження в практику вищезазначених рекомендацій допомогло активізувати студентський рух, сприяло розвитку особистості молоді, формує активну життєву позицію студентів, а також дозволило впровадити нові, актуальні для покоління У форми освітнього процесу, підвищити їх пізнавальну активність та ініціативність. Організація активної роботи молодіжної платформи «СПЕКТР» та отримані результати від її впровадження підтверджують актуальність і практичну значущість експериментальних досліджень А.О.Кузніциної.

Перший проректор, проректор
 з науково-педагогічної роботи

т.314194
 Сергій Гаркуша

Володимир ДЯТЛОВ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЛАТФОРМА ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ»

14000, Чернігівська обл., Деснянський район, м. Чернігів,
вул. Захисників України 17А

№ 1 від 10.02.2020

Довідка**про впровадження результатів експериментального дослідження
Кузніциної Анастасії Олегівни**

В межах діяльності ГО «Платформа освітніх ініціатив» у 2019–2020 р.р. з метою апробації результатів дослідження А.О. Кузніциної «**Проект створення молодіжної платформи, як галузі неформальної освіти студентів**» до просвітницької діяльності в межах України було введено:

- авторами проекту (Кузніцина А., Воєділова О.) розроблено, організовано та впроваджено діяльність молодіжної платформи «СПЕКТР» з метою активізації студентського руху та залучення молоді до процесів розбудови громади.
- Поведено для студентської молоді міста серію мотивуючих тренінгів (листопад 2019 р. – січень 2020 р.).
- Проведено для студентів молодіжний форум «ЗмінюйСя».
- Організовано регулярні заходи неформальної освіти для активізації студентського руху та розвитку особистості молоді м. Чернігова.

Впровадження в практику вищезазначених рекомендацій допомогло активізувати студентський рух, сприяло розвитку особистості молоді, формує активну життєву позицію студентів, а також дозволило впровадити нові, актуальні для покоління У форми освітнього процесу, підвищити їх пізнавальну активність та ініціативність. Організація активної роботи молодіжної платформи «СПЕКТР» та отримані результати від її впровадження підтверджують актуальність і практичну значущість експериментальних досліджень А.О. Кузніциної.

Довідка видана згідно протоколу засідання ГО «Платформа освітніх ініціатив» №4 від 6.02.2020

голова Правління
ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
"ПЛАТФОРМА ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ"
Грицик Н.В.

